

POSTARINA PLACENA U GOTOVOM

HRVATSKI PLANINAR

God. XXXVI.

Listopad 1940.

Broj 10.

Izdaje Hrvatsko planinarsko društvo, Zagreb

UNITAS

HAGENAUER i KUKULJEVIĆ

Specijalna trgovina športskih potrebština

Ilica 8 (dvorište) ZAGREB Telefon 39-77

Vodimo na skladištu sve športske potrebštine. Zatražite naš športski katalogi Članovima planinarskih društava uz predočenje članske iskaznice poseban popust! Posjetite nas neobvezatno!

CERTO KAMERE ZA SVE I SVAKOGA

Osvjedočite se bezobveznim pregledom kod stručne tvrtke

GRIESBACH i KNAUS FOTO VELETRGOVINA
ZAGREB, Jurišićeva ul. 1.

Zatražite besplatni veliki cjenik foto-aparata i pribora.

Planinari s iskaznicom 10% popusta.

POKUĆTVO »KRULJAC«

Pošaljite

pretplatu za
»Hrvatski planinar«

HRVATSKI PLANINAR

GLASILO HRVATSKOG PLANINARSKOG DRUŠTVA — ZEITSCHRIFT DES
KROATISCHEN ALPENVEREINS — REVUE DU CLUB ALPIN CROATE —
JOURNAL OF THE CROATIAN ALPINE CLUB

IZDAVAČ I UPRAVA — HERAUSGEBER UND VERWALTUNG — EDITEUR ET
ADMINISTRATION — PUBLISHER AND ADMINISTRATION: HRVATSKO PLA-
NINARSKO DRUSTVO, ZAGREB, VARŠAVSKA 2a, TEL. 65-01

UREDNIK — SCHRIFTLEITER — REDACTEUR — EDITOR: IVAN RENGJEO,
ZAGREB, KRIŽANIĆEVA UL. 4a.

God. XXXVI.

Listopad 1940.

Br. 10.

IZGORIO JE »GOJTANOV DOM« NA VISOČICI

Premda živimo u vremenu, kada jedna vijest natkriljuje drugu i kad se iz dana u dan događaji međusobno natječu, uza sve to svakog je našeg planinara duboko potresla vijest o požaru »Gojtanova doma« na Visočici (1619 m) na Velebitu.

Minulo je već jedanaest godina, od kada je taj dom otvoren. To se vrijeme naročito odlikuje pionirskim radom na Velebitu, gdje danas imademo već čitav niz planinarskih kuća, skloništa i domova. Velebit je u tom razdoblju postao omiljelim izletištem za sve veći krug naročitih prijatelja te planine, koji onamo opetovano zalaze i uvijek otkrivaju nove čare i krasote.

Kad je 29. lipnja 1929. »Gojtanov dom« bio otvoren, bila je to sedma planinarska kuća na Velebitu, i agilna podružnica HPD »Visočica« u Gospiću sa svojim sada pokojnim predsjednikom i začasnim članom Matice HPD I. Gojtanom na čelu ovom je gradnjom učinila velik korak naprijed na propagiranju tog prekrasnog dijela naše domovine Hrvatske.

Punih dvadeset godina rada bilo je potrebno, da uspije ostvariti ovu gradnju, koja je bila zamišljena još godine 1914. Punih deset godina je ta kuća primala naše planinare, prijatelje Velebita. Međutim i sadanja nesreća od 9. rujna o. g.

ne će ugasiti životnu snagu Hrvatskog planinarskog društva i podružnice HPD »Visočica«, koju je usadio naš zasluzni član pok. drug Gojtan na Visočici, jer su agilni planinari iz Gospića, čim su saznali za tu nesreću, odmah pokrenuli akciju za novu gradnju »Gojtanova doma«.

Svi mi, koji ćemo prisustvovati otvorenju tog novog doma, bit ćemo svjedoci, da su naši drugovi iz Gospića krenuli stopama svog bivšeg zaslужnog predsjednika.

Kap. Pany

HRVATSKA TURISTIČKA IZLOŽBA NA ZZ

S rijetkim ukusom priredili su ove godine u Zboru turistički odio ing. Paulić, šef banovinskog djela za turizam, i arhitekt Korbar. Oni su zamislili ovu izložbu i proveli je u djelo usprkos toga, što su morali otploviti u Beč na tamjanji sajam, da urede naš turistički odio i što su sa sobom ponijeli golemu kolekciju propagandističkog materijala. Cijela montaža obavljena je s mnogo ukusa u zagrebačkoj Obrtnoj školi, a izložba je bila smještena u zborskoj školjci, u njenim prostranim izložima s vanjske strane.

Oko čitave školjke istaknut je bio natpis, koji je već iz daleka privlačio posjetioce: »Dužnost je svakog Hrvata, da

upozna svoju domovinu». Naokolo školjke postavljene su u izloge 34 goleme fotografije, koje pokazuju najljepše hrvatske krajeve. Ova je smotra slika počela s cijelokupnim pogledom na biser našeg Jadran-a, na Gundulićev Dubrovnik. Svaka je pojedina slika imala natpis, zapravo propagandističku parolu za promicanje našega turizma. Odmah do Dubrovnika vidjela se je šibenska katedrala, na kojoj svaki onaj kamen kao da će progoroviti o staroj slavi i veličini Krešimirova grada. Natpisi pod tim slikama su upozoravali kako putujući upoznajemo spomenike svoga naroda i osvježujemo tijelo i dušu u nedirnutoj prirodi. A tek što smo to pročitali, ukazuje se pred očima plaža u Omišlju i Mljet-sko jezero.

Svega imamo u lijepoj našoj domovini: ljekovitih izvora u divnoj prirodi, bezbroj mogućnosti za sve vrste športova, oporavilišta i lječilišta, plaža i visinskih odmarališta. Nižu nam se pred očima slike raznih toplica, snijegom prekrivene ravnice, po kojima su se razišli smučari; nekoliko slika polja i brežuljaka vodi u pitomo Hrvatsko Zagorje, a neke prikazuju prekrasne narodne nošnje.

U sredini školjke stavljena je velika karta »Hrvatski turizam«, izrađena u bojama i išarana vrlo efektnim crtežima pojedinih naših najvažnijih turističkih centara, a među njima je ponosni Zagreb-grad sa starom katedralom i nekadašnjim kušlama.

Nizala se dalje prema desnoj strani druga polovica prekrasnih snimaka najljepših hrvatskih krajeva: eno Posavine s narodnim nošnjama, tim djelom pučke maštice; divili smo se bogatstvu nošnja iz dalmatinske Zagore, Vrlike, a slijedeći natpis već nam je skretao pozornost na činjenicu, da turizam donosi velike koristi hrvatskom narodu. Dalje se redale slike svakovrsnog voća, gotovo u naravnoj veličini, pa znamenita Markova crkva u Gornjem gradu. Opet dvije ve-

Najveći izbor planinarskih, športskih i ostalih cipela vodi trgovina
MACAN-cipela

FRKOVIĆ I DRUG

Zagreb, Ilica 24. — Telefon 55-14.

like slike su nas upozoravale na termalna kupališta u Hrvatskoj, koja ne zaostaju za inozemstvom. a malo dalje isticao se natpis, kako je turizam važna grana naše narodne privrede. Vidjelo se seljake u punom poslu na polju i suncem opaljena tijela plivača u bazenima naših toplica i morskih kupališta. Veličanstveni dar prirode, naša Plitvička jezera, s bučnim slapovima, snimljena su na golemoj fotografiji, izloženoj s nutarnje strane glazbene školjke, a do toga odmah prirodne plaže Jablanca i Baške, kojima nema nadaleko preanca. S druge desne, strane unutrašnjosti školjke vidjela se Makarska i još jedna prekrasna slika s mora gdje završava revija ovih prirodnih krasota s natpisom: »Jadran je vječiti izvor zdravlja, vredrine i ljepote«.

Isticao se je i jedan na oko neznatni kutić u C paviljonu ZZ, gdje se smjestilo još jedno malo turističko odjeljenje, a prikazivao je fotografije najljepših kra-

Hrvatski planinari čuvaju svoje planinsko bilje.

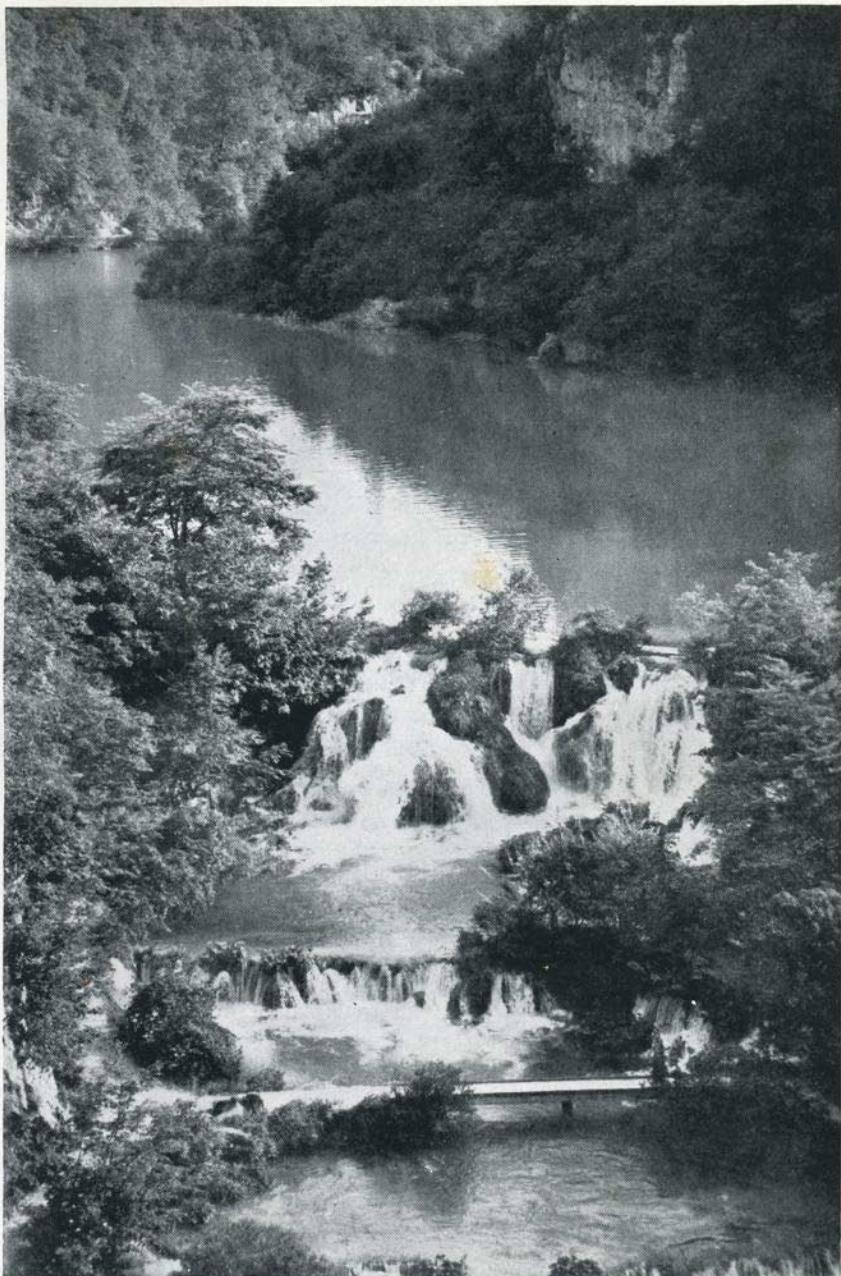
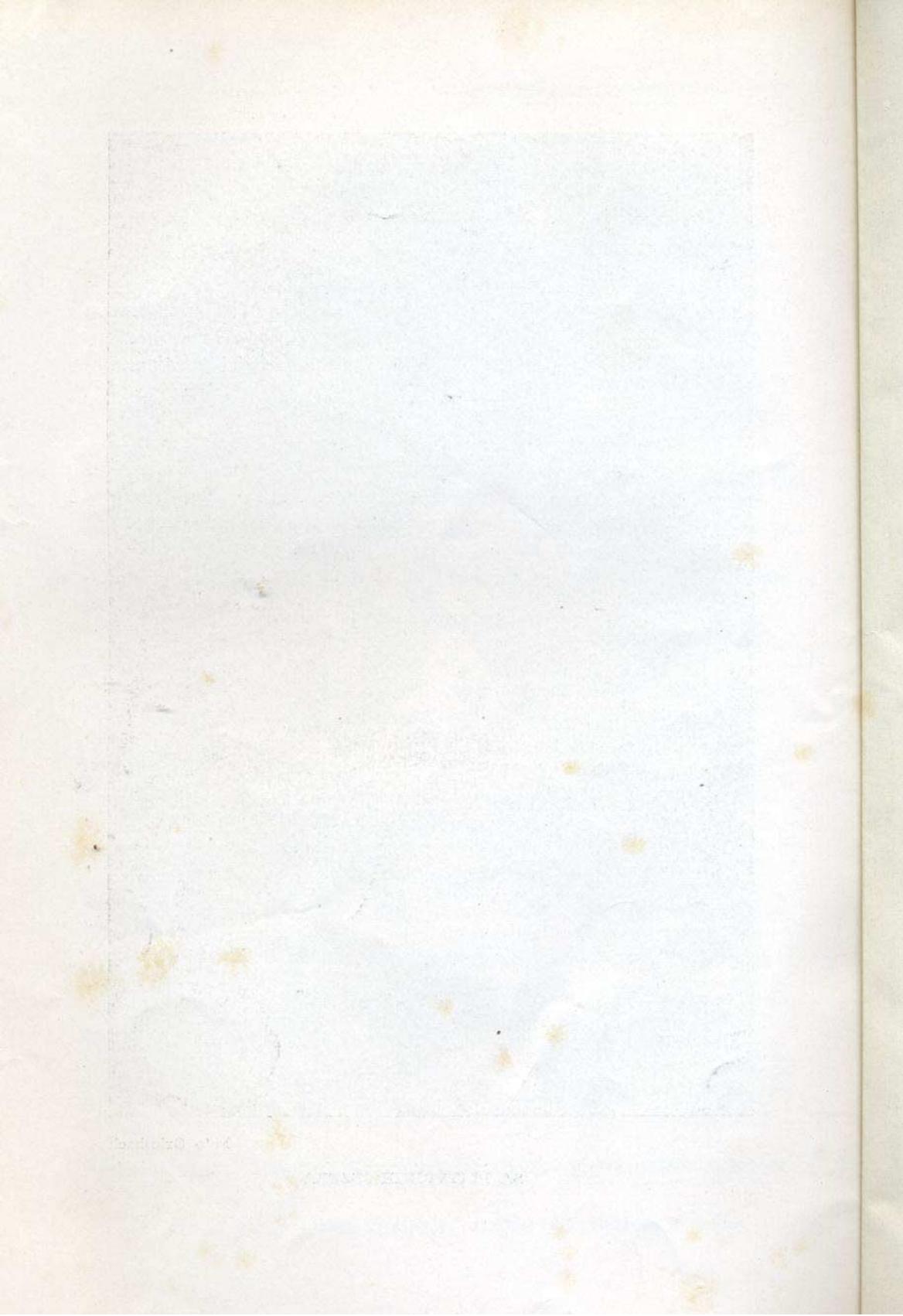

Foto Griesbach

SA PLITVIČKIH JEZERA

Reportaža s puta na Plitvička jezera

Vilim Peroš (Zagreb)

U petak navečer smo se dogovorili na šetnji, da ćemo preko Petrova i Pavlova na Plitvička jezera. S jednim sam prijateljem zažao sastanak u 11 sati na željezničkoj postaji, a poslije sam susreo še jednoga, pa je i on odlučio putovati s nama na Plitvice umjesto more, jer je vrijeme bilo slabo i nestalno.

U jedanaest sati navečer našli smo se sva trojica na željezničkoj postaji. Nas dvojica smo bili planinarski obučeni, a treći prijatelj je ukao novo odijelo, te je sa svojim »englezericama« na nogama slijeo pravom dandy-u, uređenom za five o clock, a ne za Plitvice.

Uobičajena gužva pred putničkim blagajnama, prosvjedi putnika protiv navodne sporosti željezničkog blagajničkog osoblja, prepiske među putnicima i debate o tome, tko se drži, a tko se ne drži reda, tranje »ruksacima«, i za čas smo jurnuli u vagon.

Mjesta je u vagonu bilo, dakako, veoma malo, pa su se oni optimisti, koji su maštali o spavanju, razočarano morali stisnuti na svom sedištu i pokušavali su razgovorima prikratiti vrijeme.

Nas trojica smo se nekako još i smjestili, ali je bilo i dosta onih »stajaće galerije«. Lokomotiva je stenjala penjući se ličkim kršem, putnici su umorno razgovarali, a debela koprena noći obavijala je jeli vlak. Naš prvi prijatelj premjestio je sve kovčege iznad naših edala i popeo se je u »više sfere« zaspavši na polici kao kovčeg.

Kad je njegova uprtnjača pala jednom putniku na glavu, pa ga je radi toga taj putnik pristojno na to upozorio, on je flegmatično odgovorio, da se radi toga čovjek ne treba ništa uzrujati, jer da je uprtnjača nova, pa da joj nije — ništa. Nakon toga je nastavio mirno alje da spava.

Razgovaram s drugim prijateljem (onim »dandy-em«), ali mu na čitanje odgovaram nesuvislo, jer između intervala u razgovoru — rijemam.

Praskozorje se javlja na vagonskim prozorima: siluete drveća, jiva i kućica u krajevima, kroz koje prolazimo, postaju sve određenije, obrisi su sve oštriji i izrazitiji, napolju biva sve svjetlijе. Rano jutarnje sunce odnekud iza gora obasjava lički pejsaž. Rijetka planinska trava, vriesak i guštara izmjenjuju se pred našim očima; roštarani sivilom krša i obrubljeni crnom sjenom šuma na obzoru,

lički krajevi pružaju zanimljivu sliku prirodnih ljepota, koje još više pojačava skladna konfiguracija tla, jer se duboke uvale skladno izmjenjuju s manjim i većim brdima. Na jednoj postaji ulazi u naš odjel skupina kršnih Ličana, s licima opaljenim od sunca. Neki se od njih vraćaju s gradnje pruge (Črnomelj—Vrbovsko) kući, da posvršavaju veće poljske poslove. Na radovima su prištedili nešto gotovine, pa su veseli i za čas je vagonom zaorila njihova pjesma.

Putnici se polagano bude, razgovori ponovno postaju življi, pa izletnici stvaraju već i planove za izlete. Mi smo odlučili sići na željezničkoj postaji Rudopolje, pa odatle pješice na Plitvice. Vani je počela padati kiša, koja stvara atmosferu jesenjeg jutra, iako je konac mjeseca lipnja. Naš treći prijatelj »dandy« ne kani sići, jer njegove »nglezerice« ne vole rosu i blato...

Rudopolje! — izvikuju konduktori. Zgrabili smo uprtnjače i iskocili iz vagona. Međutim, kiša je sve jača, pa se i članovi HPD-a vraćaju natrag u vlak, jer je put, kako oni tvrde, suviše slab za pješačenje. I nas dvojica ponovno uskačemo u vlak i prosljeđujemo do Vrhovina.

U Vrhovinama čekaju putnike četiri oveća autobusa, ali kako imade mnogo izletačnika, skačemo iz vlaka prije nego li je stao, samo da uhvatimo mjesta. Navala na autobuse je snažna, mi udobno sjedimo, ali nas gone napolje iz autobusa, jer da je on bio rezerviran za nekakvu školu iz Zagreba. Ljutimo se i izlazimo. Odlazimo u poštanski autobus, sjedamo, ali nas i iz njega gone, jer da su već drugi kupili karte. Pitamo, kako je to moguće, pa nam odgovaraju, da se karte za poštanski autobus kupuju na blagajni stanične pošte, a ne u — autobusu. Promrljavši nešto jako ugodno na račun sv. Birokracije izlazimo iz autobusa, pa poslije dolazimo natrag s kartama. Sjedala su nam dakako zauzeli drugi putnici. To nas ne smeta, možemo i stajati.

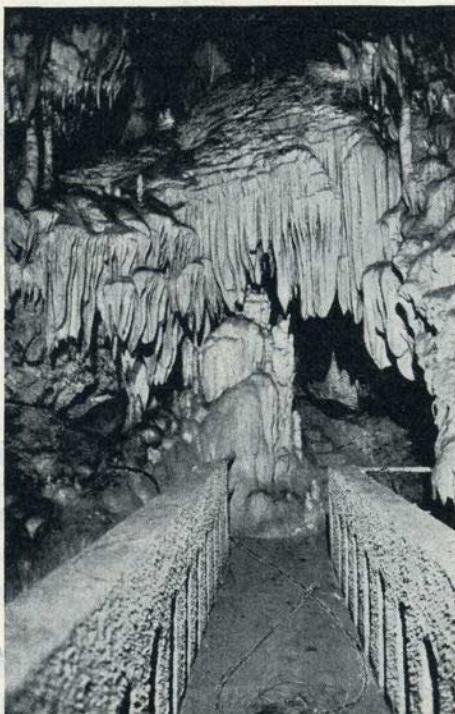
Na sreću, više ne čekamo ništa, pa za čas krećemo prema Plitvicama. Cesta je slaba, dobro »federiramo«, dok ispod nas prska voda iz rupčaga, kojima je »urešena« cesta od Vrhovina prema Plitvicama. Dok moj jedan prijatelj grdi prošle protuhrvatske režime, dok »dandy« govori o našoj zaostalosti, ja stojički podnosim neugodnosti te vožnje i razmišljam, da li je to doista tako, ili su državne vlasti dosad puštale netaknute rupčage po cesti možda radi udobnosti turista, t. j. da im pogled na prskanje vode iz lokvi pod kotačima autobusa bude kao neka ouverture, priprava za ljepote Plitvica, kad ugledaju prskanje vode iz slapova jezera...

Autobus juri i dalje lošom cestom. Kiša pljušti. Stajemo pred jednim selom uz cestu. Do nas dopire miris kišom opranih dasaka s pilane nedaleko od nas.

Krećemo dalje. Nakon sata vožnje stižemo do prvoga jezera. U daljini ono izgleda kao rukav nekakve rijeke. Voda mu se sivi, a po njoj kišne kapi stvaraju sitne kolobare. Autobus staje i mi silazimo.

Autobus skreće desno, a mi odlazimo lijevo u svratište, gdje do-ručujemo i saznajemo, da su sva mjesta za noćenje zauzeta.

Naši suputnici ostaju ovdje čekajući, hoće li prestati kišiti, ali mi i po kiši odlazimo razgledati jezera. Nalijevo nalazi se Proščansko jezero. Nalazimo se u visini od 650 m nad morem. Zrak je veoma

SA PLITVICA

Ulan u spilju Golubnjaču

oštari i svjež. Svuda oko nas šumi voda iz vodopada, koji se u velikom broju nalaze oko nas. Hodamo uskim puteljcima, koji su razmočeni od kiše, ali nas to ne smeta, jer naše teške cipele ne propuštaju ni vlagu ni vodu. Kiša i dalje nemilosrdno pada i promače naša odijela, ali to nimalo ne kvari naše dobro raspoloženje. Jedino naš »dandy« nešto mrmlja na račun slaboga ljetnog vremena i tužno pogledava svoje »nglezerice«.

Prolazimo i dalje uz obale jezera pa zastajemo zadivljeni prirodnim ljepotama Plitvica. Već smo razgledali Ciginovac i Okrugljak od gornjih jezera. Kako je još dosta rano (tek je nešto oko deset sati), zastajemo, da se negdje sklonimo od kiše. Srećom, naišli smo na jednu spilju, pa u nju zađemo. Vadimo iz uprtnjača sir, salamu i kruh

i pravimo sendvič. Vjerojatno pod utjecajem šuma vode iz mnogo-brojnih vodopada naš »dandy« se je podao romantičarskom maštanju, pa uzdiše o nekakvoj Olgici tumačeći mi, kako će drugom zgodom doći ovamo skupa s njom. Ja ga iz pristojnosti slušam, ali u sebi razmišljam, što sam Bogu skrivio, da me kažnjava ovakvim razgovorima o Olgicama. Kao da sam ja socijalna skrb!

Nakon kraćeg zadržavanja krećemo dalje obalom Kozjak-jezera. Idemo bez plana; glavno je, da razgledamo sva gornja jezera. Kozjak-jezero se je produljilo u nedogled. S mnogo strana ruše se u njega viši i niži slapovi, kojih šum prigušuje razgovor, pa često moramo vikati, da se razumijemo.

Spuštamo se u doline, a onda se ponovno uspinjemo. Kiša je nešto slabija. Put i nije tako loš, uzme li se u obzir, da je palo toliko kiše. Provlačimo se kroz šikarje, a visoko drveće zatvara vidike. U šumi je tiho kao na groblju u poznu jesen, a šum vode i naš razgovor jedini narušavaju ovu blagdansku tišinu.

Uspevši se nešto poviše opazili smo na drugoj obali jezera skupinu kuća. Pogađamo, da je to samo mjesto Plitvice. To potvrđuju i ostatci izgorjelog hotela, koji se izdižu nad jezerom. Dolazimo savim do obale i ulazimo u čamac, da nas prezeve na drugu stranu. Na Plitvicama imade više hotela: Kozjak, Bellevue (ovo francusko ime uz naša Plitvička jezera pristaje kao šaka na oko) i dr. Sreli smo jednoga seljaka i dogovorili smo se, da ćemo kod njega prenoći. Odlazimo najprije u svoju sobu (kuća je smještena sučelice hotela Kozjak), gdje se uređujemo, objedujemo i — kako kiša i dalje ustrajno pada — odlazimo na spavanje.

Oko tri sata popodne kiša je prestala, pa ustajemo i uz hotel Kozjak odlazimo razgledavati donja jezera. Lijevo od nas nalazi se pristanište za čamce, a preko puta je uronio u jezero slikovit poluotok, na kome žutozeleno bjelogorično drveće prošarava tamna smreka i bor, pa u tom nijansiranju tonova zelene boje čitav izgled poluotoka dobiva čarobno lijep okvir. Na pristaništu gradi se sada, — bilo je, zaista, već i vrijeme — kupalište, pa će se gosti na Plitvicama uskoro moći kupati u bistroj i osvježavajućoj vodi Kozjak-jezera.

Desno i poviše nas vodi cesta, a mi uz obalu jezera nastavljamo put prema donjim jezerima. Put uz Kozjak veoma je ugodan po položaju (lijevo zapljuškuje obalu bistra jezerska voda, a desno, iznad nas, nadvilo je bjelogorično drveće svoje prolistale grane kao zeleni krov), ali ne i po uređenju, jer je put vjerojatno već davno popravljen, pa bi ga ponovno trebalo posuti pijeskom i učvrstiti njegov obalski dio, koji je voda već izrovala, te prijeti, da će se svaki čas srušiti u jezero.

Nakon 20 minuta stižemo do Kaluđerovca, a onda prelazimo mostićima u izlomljenoj krivulji desno i lijevo. Voda jezera zbijena je na jednom mjestu u usko korito, kroz koje se uz gromoglasnu tutnjavu ruši s vrha u dubinu pjeneći se poput sapunice i kovitlajući svojim vodenim jezicima niz strminu. Polazimo nalijevo i zadivljeni zastajemo pred padom Plitvice, koja se s visine od preko 70 m ruši u jezero. Kako je baš posljednja dva dana padala jaka kiša, Plitvica je jako nabujala, pa se njeni slapovi ruše uz silnu trešnjavu niz litice.

Foto: V. Peroš

SA PLITVIĆA

Prilazimo bliže, i, ako smo još dosta daleko od pođnožja slapa, za čas smo mokri od prskanja neizmjernog broja sitnih vodenih kapljica, što na nas prskaju, kao da se nalazimo pod kakvim tušem.

Jedan domišljati Ličanin je nedaleko od slapa Plitvice podigao kolibu i u njoj toči tursku kavu. Vraćamo se prijeko na drugu stranu i spuštamo se još niže ispod mnogobrojnih mostića. Slika, koja se ozdo pruža, upravo je prekrasna: pred nama se ruši mnoštvo jezerskih slapova u dubinu, jedan veći, drugi manji, i jednomo je korito (ako se njegov put može tako nazvati) šire, drugome uže; ostro stijenje strši u pojedinom slalu iz vodene pjene prkosno uvis, a preko njega se u bijesnom vrtlogu strmoglavljuju visoki valovi u dubinu. Eno po sredini jednoga slapa raspoznaće se jasno u bjelilu vodene

pjene zeleni trak. To je sigurno po sredini slapa izraslo zeleno bilje, koje se žilavo opire slapu, da ga ne iščupa i ne odnese u ponore. Preko trinaest što većih, a što manjih slapova ruši se u ponore. Desno u pozadini pada u dubinu Plitvica sa svoja dva dugačka vodopada, a lijevo i po sredini išaralo je bjelogorično šipražje svojim zelenilom bjelinu jezerskih slapova. Odnekud se je probilo kroz oblake nekoliko zlatnih zraka večernjega sunca, pa to u ovoj veličanstvenoj slici još više povećava čarobnu ljepotu, jer su se slapovi — okupani u mlazu sunčanih zraka, još više zabijelili, vodene su im se kapljice zaiskrile kao oči nasmijane djevojke, a zeleno lišće bjelogoričnog šipražja zadobilo je blistavo sjajni izgled. Zadivljeni i zaneseni ostali smo bez riječi gledajući to obilje raskošnih prirodnih ljepota. Oči su nam magnetskom snagom bile kao prikovane uz taj čarobni prirodni pejsaž, u kome se je gromoglasni šum jezerskih slapova miješao i slijevao s nijansama različitih boja i oblika, tako da je iz toga nastajala divna i veličanstvena simfonija svjetla i tonova...

I dok su mnogobrojni vodopadi valjali svoje vode preko strmih i oštih litica u bijesnim virovima, dok su se njihovi ustreptali vodenim jezici razmahali na strminama, dotle je dolje, u dubini, sve bilo mirno, tiho i staloženo. Bjesnilo slapova tu je dolje bilo stišano i umrtvljeno.

Tok razbješnjele vode ovdje je bio utišan i smiren, a u širokom rukavu prikupljala se je ovdje sva voda, što je gore tako bijesno probijala sebi put kroz litice. Bjelila slapova ovdje je nestalo, a umjesto njega razlila se je ravninom duboka voda tamnozelene boje, koja se polagano i dostojanstveno razlijevala širokim koritom.

Dok se je gore voda iz gornjih i donjih jezera razbijala niz mnogobrojne slapove i rastavljalala se u pojedine vodene jezike, ovdje se je dolje ponovno skupljala i, kao smirena, sastavljalala, pa je stoga ovo jezero i prozvano: Sastavci.

Desno od nas u pravcu toka vode zjapi uvis široki otvor špilje Golubnjače, pa žurimo, da i nju još danas razgledamo. Spuštamo se ispod Sastavaka, iz kojih izvire bistra, zelena Korana probijajući se nižim i višim slapovima i blažim i oštrijim okukama u svom gornjem toku uz špilju Golubnjaču prema sjeveru u Pokupsku nizinu.

Prvi se sutan spušta na zemlju, a mi se polagano vraćamo natrag, jer do Golubnjače nismo večeras mogli doći radi vode, koja je nadošla i prelila putove, koji vode do špilje. Zaista bi trebalo i taj put do Golubnjače za nekoliko decimetara podignuti, da se i za veće vode može doprijeti do špilje.

Vraćamo se u svoju sobu, a sutra izjutra čemo nastaviti put.

Umorni od puta i puni snažnih i lijepih dojmova iza večere ubrzano smo zaspali u čistoj seljačkoj sobi.

Ujutro smo već oko 6 sati bili na nogama, pa smo uzeli sa sobom uprtnjače i nastavili put do Golubnjače. Putujemo samo »dandy« i ja, jer je naš treći prijatelj odustao od puta. Veli, da je jučer video, što ga je zanimalo, a špilja Golubnjača da ga ne zanima, jer da je bio u — Postojni.

— Pa nije to sve jedno: vidjeti Postojnu ili Golubnjaču! — prekidam ga ja.

— A kaj? Spilja je spilja! U svakoj ima kamenja! — uzvraća on.

— Po što si onda išao na Plitvice, kad si video Maksimirsko jezero? — nadovezujem.

— E, to je nešto drugo! ...

— Kako, drugo? Pa i tamo je u jezeru voda, a i tu je . . . izazivljem ga dalje. On međutim ostaje kod svoga i — ne ide s nama, nego s članovima HPD-a do Labudovca, odakle oko podne kreću svi pješice do Rudopolja, a onda će u 4 sata nastaviti vožnju vlakom u Zagreb. Nas dvojica mu obećajemo, da ćemo autobusom do Labudovca, a onda ćemo zajednički u Rudopolje.

Naš je prijatelj skrenuo lijevo, a mi nadesno nastavljujući juče-rašnji put.

Do špilje Golubnjače stigli smo brzo, pa nas vodič upoznaje s njenim osobitostima. Golubnjača je osvijetljena električnim svjetlom (struja je dovedena električnim vodom iz malene električne centrale, što se nalazi lijevo od Golubnjače, s druge strane Korane), žarulje su na mjestima od crvenog stakla, što sigama daje još ljepši oblik. Uskim kamenim stepenicama uspinjemo se iz jedne ljepše špilske dvorane u drugu. Gornje i donje kamene svijeće siga, stalaktiti i stalagmiti, imaju oblik debelih, na kraju zašiljenih, voštаницa, pa čovjek dobiva dojam, kao da se nalazi u kakvom panoptikumu. Jedan osobito lijep primjerak stalagmita na polovici je prelomljen, pa su ga nekako povezali. Stalagmit je prelomio nekakav posjetilac, koji ga je htio odnijeti sa sobom za uspomenu misleći sigurno, da se takav vandalizam razlikuje od krađe srebrnih žlica iz hotela. Prigušeno električno svjetlo baca na sige ugodne tonove svjetla i sjene, što igraju na površini žutih stalaktita i stalagmita, koji su na nekim mjestima već spojeni, pa čine čvrste kamene stupove. Vodič nas je već u par navrata upozorio na neke osobitosti, što ih je priroda stvorila iz suroga kamena. Tako je na jednom mjestu iz grubog kamenja priroda stvorila najčudnovatije oblike, jedan podsjeća na nekakav stari, utvrđeni grad, drugi na čovječju glavu, treći na starca dugačke brade, itd. Kad nas je vodič ponovno upozorio na oblik starca s bradom, moj prijatelj je primjetio:

— Pa ovdje je priroda stvarala same starce. Zašto nije stvorila i po kojeg mladića?

— To su bili mladići, — dodajem — ali su sigurno ostarili čekajući kao činovnici grupu u Jugoslaviji...

Razgledavši šipilju Golubnjaču izlazimo iz nje na danje svjetlo. Dok je donji ulaz u Golubnjaču sličan golemom kamenom lipovom listu (s krnjim desnim okrajkom plojke), lijevi je izlaz prosječen između visokih kamenih stijena, pa je preko njega prekrasan pogled na jezera: između duboko prosječenih stijena vijuga Korana u cik-caku provlačeći se kroz zelenilo trave i drveća i spuštajući se uz Golubnjaču u nizinske predjele prema selu Korani.

Kako je već blizu 11 sati, žurimo natrag, da uhvatimo autobus i da se odvezemo do Labudovca. Već smo prevalili dobar dio puta, kadli se u prosjeku Golubnjače pojavilo sunce, pa je začas cijela okolica bila okupana u toplim sunčanim zrakama. Nebeski se svod razvedrio, između rijetkih oblaka bijele boje puklo je plavetilo, pa smo prijatelj i ja odlučili ostati ovdje do navečer. Uputili smo se natrag prema Golubnjači i zastali na jednoj omanjoj čistini uz Koranu. Svakli smo odijela i ispružili se na suncu. Sunce je sve jače grijalo, pa smo za čas poskakali u Koranu i plivali, iako je voda bila dosta hladna. Nakon toga smo zaspali na suncu, a probudile nas koze, što ih je tjerao jedan Ličanin četrdesetih godina. Iza toga su nas opazila dva druga Ličanina, s kojima smo se upustili u razgovor.

— Kamo ljudi? — upitali smo ih.

— A, zapravo, nikamo. Eto, tako bazamo...

— Zar vam nije vruće?

— A, eto, i est i nije... Navikli smo...

U razgovoru s njima saznali smo, da su bez posla. Kod kuće sirotinja. Lički je krš škrt, a zarade nema. Neki iz njihova sela (Korane) radili su kao nadničari na željezničkoj pruzi Vrbovsko—Črnomelj, ali je i to slabo, jer većinu novca izdaju za hranu, pa ne mogu nešto više uštediti, a kod kuće su tolika gladna usta...

Pitaju nas, hoće li naša banovina Hrvatska što započeti raditi i ovdje oko Plitvice, a mi im odgovaramo, da sigurno hoće. Oni se tome veseli, jer se nadaju, da će barem na taj način doći do posla i — novca.

I zaista, trebalo bi javnim radovima urediti ta naša Plitvička jezera, taj biser lijepe naše domovine. Prometne veze s Plitvicama trebalo bi svakako poboljšati, ceste urediti, putove uz Jezera popraviti... Posla ima napretek... treba pristupiti radovima, da se naše Plitvice dotjeraju, a našim Ličanima da se dade prilike da mogu zaraditi.

Prekrasna ljepota Plitvičkih jezera ne smije ostati nijednom Hrvatu nepristupačna radi slabih prometnih veza. A sramota je, da

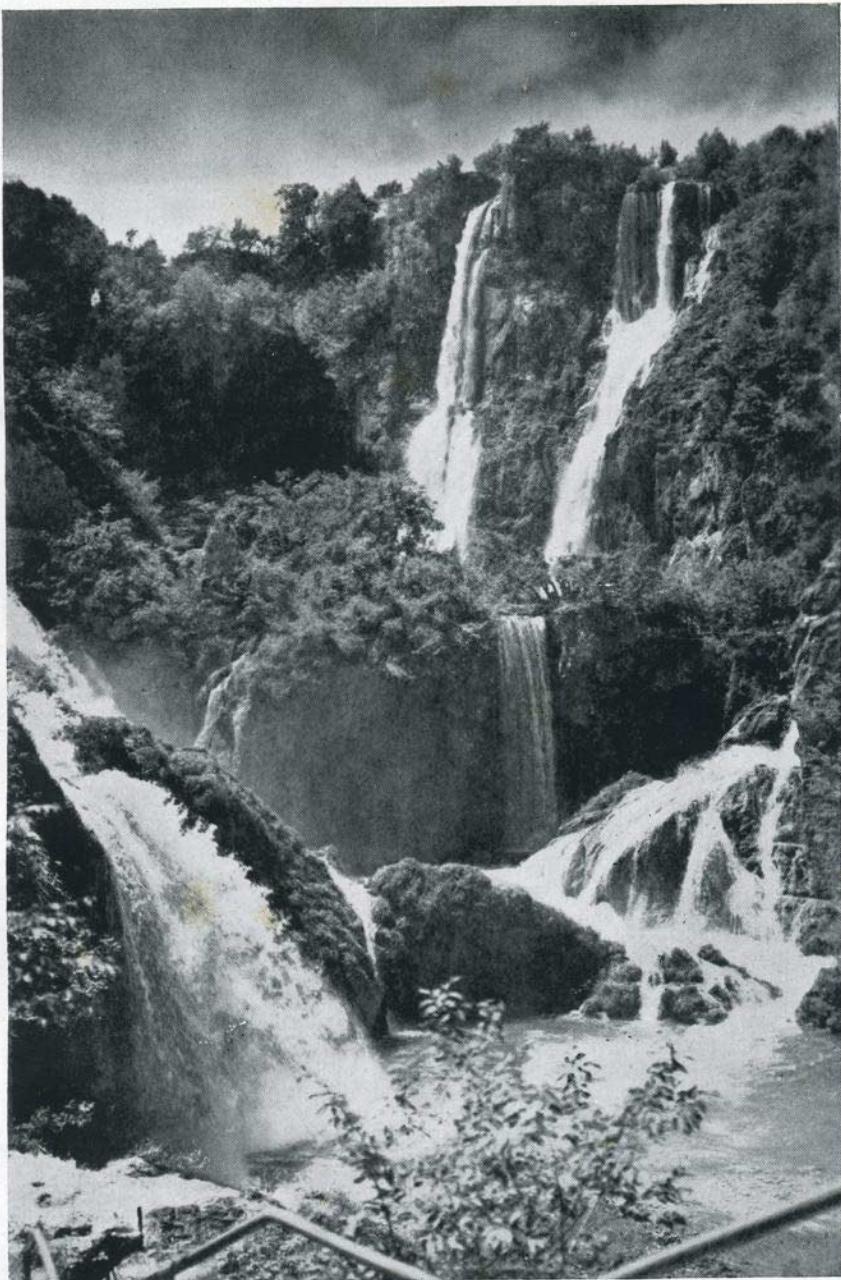
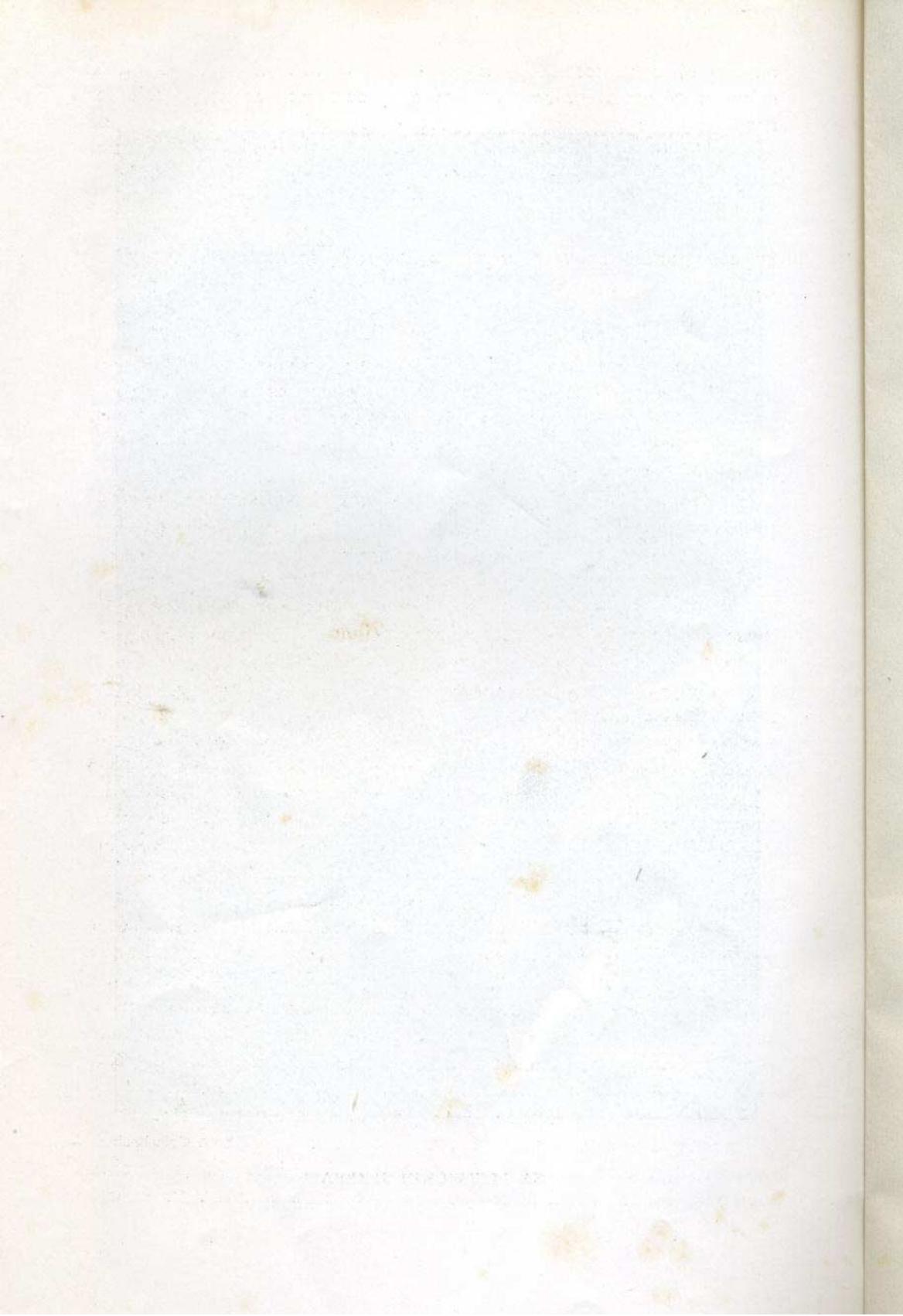

Foto Griesbach

SA PLITVIČKIH JEZERA

naši ljudi idu više u Sloveniju, negoli u naše hrvatske krajeve. Istina, u Sloveniji su prometne veze — zaslugom protuhrvatskih režima — kudikamo bolje, pa treba sada nastojati te nepravde na račun hrvatskih krajeva ispraviti. Da, Plitvice su prekrasne, ali mnogima za sada i — nepristupačne ...

Novo nalazište biljke „sibirea croatica“ na Čvrsnici

Dr. Josip Fleger (Sarajevo)

Većinu pronalazaka možemo pripisati posredno ili neposredno slučaju, koji odkriva obično ono, za čim uopće ne težimo i čemu se pri istraživanju nismo ni nadali. Tako je i novo nalazište ove naše sibireje otkriveno posve slučajno, kad na nju nismo ni pomicljali, a kamoli da smo se njoj nadali.

Kako je sibirea croatica naš botanički eksotikum, o kome bi svaki naš planinar trebao znati bar nešto općenito, — smatrao sam uputnim, da našoj planinarskoj javnosti opišem i priopćim ovo treće nalazište sibireje na Čvrsnici.

Krenuli smo 3. kolovoza ove godine podveče iz Jablanice preko Plase prema novoj kući pod Velikim Vilincem (2116 m). Usput nas je uhvatila prilična bura s maglom, tako da smo gotovo bez svjetla prešli najveći i najgori dio puta i došli oko pola tri izjutra u planinarsku kuću. Osim nevremena zadržavao nas je naš drugi vodič s konjem, koji je već iz Jablanice krenuo posve pijan, pa smo uz put imali s njime mnogobrojne neprilike. Pod Oštrovacom (1815 m), legao je i ostao na jednom kamenjaru te nije ni pod kojim uvjetima htio dalje s nama. Nakon mnogo okapanja digli smo ga u tom nevremenu i mrkoj noći, da tu ne dočeka zoru i ne dobije eventualno i upalu pluća. Mogu reći, da nikad nisam dosada išao na Čvrsnicu pod gorim prilikama i pod gorim okolnostima.

Sutradan krenusmo nas šestorica planinara s našim vjernim pratiocem Jozom Klepicom preko Kulidžanova i Čvorinih stanova u smjeru Ploče ili Peštibrda (2040 m). Krenusmo dosta kasno, jer smo se morali odmoriti iza noćnog napora. Put je vrlo slab, a krš vrlo ljut, pa nije ni čudo, da nam je jedan naš stari planinar zaostajao, te smo ga morali na mnogo mjesta čekati. Iako je negda prešao Dolomite, precijenio je taj naš dolomitni drug svoje snage nenavikao na dužinu hoda i posebni način hodanja po ovom zamornom i oštem kršu. Stigosmo već i pod Gavranić (1965 m), pod kojim se nalazi ne baš dubok cirk, a u dnu cirk-a vreoce s malom baricom, pa ga narod nazivlje Jezerom. Desna je strana cirk-a

zasuta koso položenim kamenjarom, a taj kamenjar seže sve do zaobljenih glavica u neposrednom podnožju vrha Gavranića, obraslih bujnom klekovinom, koja daje Čvrsnici i sivom kršu tako šaren izraz.

Penjući se kamenjarom uza sam rub stijena nađosmo nekolike lijepo grmove alpske ruže, zatim više vrsta dianthusa, achileje i drugog cvijeća. Nas je zanimala ova alpska flora, jer smo namjeravali, da neke vrste prenesemo u naš alpski vrt na Bukoviku (1480 m) kod Sarajeva. Iznenada nam zape pogled o neki grm u stijeni, koji

Foto: Dr. Josip Fleger.

ČVRSNICA: VELIKI VILINAC (2116 m) I DIO VALE

se je po svojem obliku, po svojoj boji lišća odvajao od grmova okolne klekovine. Na prvi pogled bilo nam je jasno, da to može biti s obzirom na apsolutnu visinu samo *sibirea croatica*, o čemu smo se i uvjерili popevši se bliže njoj.

Tražili smo je zadnjih godina u nekoliko navrata po obroncima veliko-čvrsničkog grebena, ali uzalud. Naše veselje bilo je tako veliko, da smo u oduševljenju svladali preostali dio uspona pod Gavranić našavši usput još kojih osam grmova sibireje. Jedan smo mali grm iskopali, da ga prenesemo u naš alpski vrt, a jednu smo grančicu ponijeli zaslужnom poznavaocu naše flore g. kustosu muzeja Karlu Maly-u, da nam sibireju identificira.

Naš put do vrha Peštibrda (2040 m) bio je uza svu studen vjetra sjevernjaka lak i ugodan. Sa sedla podno Gavranića pozdravio nas je poznati i dragi reljef Drežanskog Jelenka (2170 m), za njim najviši vrh Ploča (2228 m) u bočnom presjeku, onda

lijeko pod nama sva **Mala Čvrsnica**, na čijoj se ivici opružio hrbat **Strmoglavnice**, Kite i Bešika, a koji nam je s ove strane izgledao tako bezazlen, kao da se iza njega nad dolinom Drežnice ne nalazi ona velebna provalija, za kojom zavidno oko penjača toliko žudi.

Na suprotnoj strani titra u plavkastoj maglici **Čabulja** s bo-

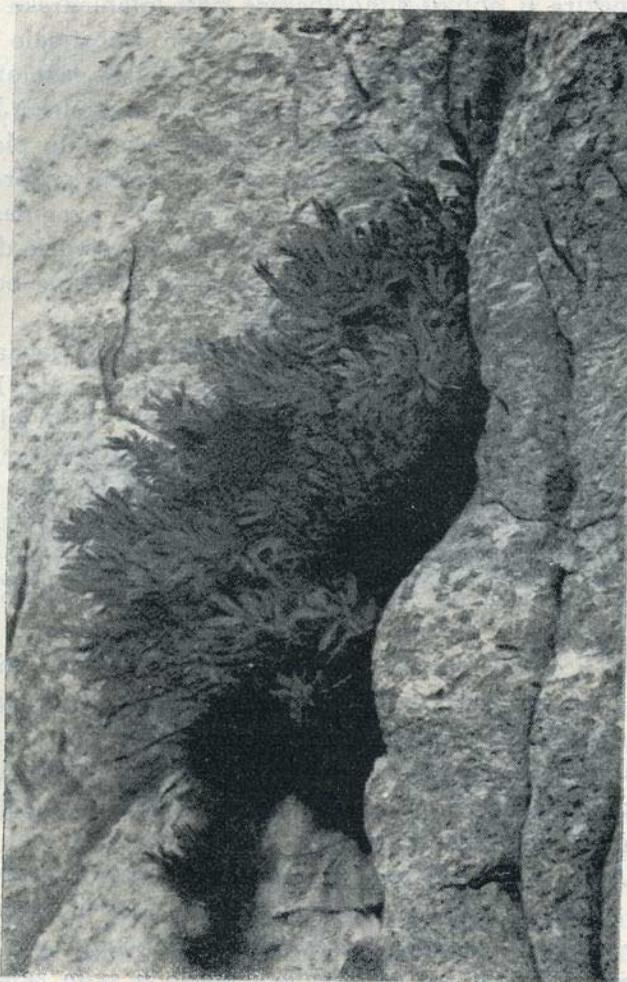

Foto: Dr. J. Fleger.

SIBIREA CROATICA U STIJENI

gatstvom svojih odkrivenih stijena počevši tamo od **Golubića** preko **Velike Vlajinje** (1780 m) do **Ošljara** (1620 m) u vertikali prosjeka **Tisno**. Poznat nam je taj pogled, a ipak ga ponovno očima gutamo. Mogli bismo ovdje satima sjedjeti, samo kad bi za to bilo vremena i kad nas ne bi sjevernjak bio do u kosti.

Prije nego li prijeđosmo na hrbat grebena, prošli smo kroz bašču

runolista, koji začudo ovdje raste u svim varijantama na jugozapadnoj, prisojnoj strani, dok ga inako nalazimo svuda po Čvrsnici samo na sjevernim ili sjeveroistočnim stranama. Na vrhu Peštibrd a ili Ploče odmorili smo se dovoljno i nagledasmo se igre oblaka po šarenoj Čvrsnici, počevši od Mededa, pod nama, Preslice i Merića stijena pa sve do Plase, Drinjače i sive kose Velikog Vilinca (2116 m), na čijoj se zapadnoj strani u sivini krša jedva nazire u obliku sitne točkice naša planinarska kuća.

Za povratak preko Bukovice nije nam preostajalo vremena, pa se vratišmo opet istim putem, da bi još pobliže razmotrili nalazište sibreje. I doista pri silazu prođosmo i desni bok cırka Jezero, gdje nađosmo opet nekoliko grmova. Cijelim putem do planinarske kuće pod Vilincem nosili smo u sebi misli o sibreji, pa premda stigosmo pokasno, pomalo i umorni, nije nam bilo žao ovog dana s tako malo uvjeta za fotografsku kameru, — jer nam se ostvario davni san: naći na Čvrsnici još jedno nalazište ovog doista rijetkog botaničkog relikta iz tercijarne dobe.

Mislim, da ne će biti na odmet, ako našim planinarima ukratko iznesen nalazišta sibreje croatica po kronološkom redu, kako sam to saznao od našeg zaslужnog botaničara g. Karla Maly-a, i da usput napomenem o sibreji ono, što će svakog planinara, pa i ne bio amater-botaničar, — zanimati, jer ako ništa drugo, ovaj botanički raritet svakako zaslužuje ovih nekoliko redaka.

Sibirea croatica spada u red poznatih spireja, a raste u obliku osrednjeg grma po nepristupačnim stijenama, kamo ne može doći stoka (hajvan). Listovi su joj zelenkasto-plavkasti, glatki, a cvjetovi sitni u obliku grozdića, koji diskretno i ugodno mirišu. Ova biljka potječe iz tercijara, dakle iz pradavne dobe, kada još nije bilo čovjeka na zemlji. Kao nekim čudom očuvala se ona do dana današnjega samo na tri hrvatske planine: Velebitu, Čabulji i Čvrsnici.

Najsrodnija joj je *Sibirea laevigata*, koju goje u rijetkim botaničkim vrtovima Evrope, a inače raste kraj rijeka samo u centralnoj Aziji, i to u Altaju i u Tienšanu. Njezine grane režu u prutove pa služe tamošnjem stanovništvu kao bičevi. Sigurno je, da su obadvije sibreje, croatica i laevigata, rasle nekoć u prostranom i zatvorenom području, ali su kasnije izumrle u svim zemljama počevši od hrvatskih planina pa do Altaja u srednjoj Aziji. Po tome je jasno, koliku rijetkost ova sibreja predstavlja na tri naše planine: Velebitu, Čabulji i Čvrsnici.

Otkrio ju je prvi preparator prof. Dege na iz Budimpešte, Kočiš, u lipnju 1905. na Velebitu. Sredinom rujna iste godine našao ju je na Čabulji ornitolog Zemaljskog muzeja u Sarajevu O. Reisner, koji ju je predao K. Maly-u kao nepoznatu biljku.

Kako je Maly bio obaviješten od prof. Aschersona iz Berlin-Dahlema o Degenovu nalazu sibireje, odmah je prepoznao u Reisnerovu primjerku sibireju, koju je onda dosta oštećenu poslao prof. Degenu. Ovaj je koncem godine završio svoj rad o ovoj sibireji nazvavši je »*croatica*«.

Godine 1923. u lipnju otkrio je na Crvenim stijenama na Čabulji sibireju prof. Karlo Bošnjak (vidi Hrv. Planinar 1935, br. 3 i 4), a iza toga iste godine našao ju je i na Čvrsnici i to

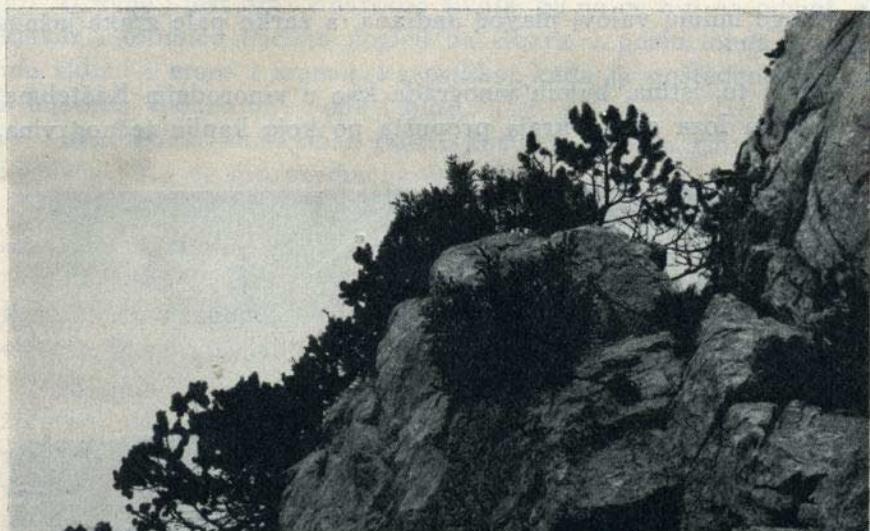

Foto: Dr. J. Fleger.

SIBIREA CROATICA NA JEZERU POD GAVRANIĆEM

na dva mesta: u Bešikama ispod stana Filipa Merdže pod Drežanskim Jelenkom (2170 m) i na mjestu, zvanom Pakao, između Donjih Razvala i Bešika na visini od kojih 1800 m. Prema tome dosad postoje dva nalazišta sibireje *croaticae* na Čabulji: Ošljär (O. Reiser) i Crvene stijene (Prof. K. Bošnjak) i tri nalazišta na Čvrsnici: Bešike (Prof. Bošnjak), Pakao (Prof. Bošnjak) i konačno spomenuto naše nalazište na Jezeru ispod Gavranića. Zadnje spomenuto nalazište leži u visini od kojih 1800 m, a okrenuto je sjevero-istoku prema grebenu Vel. Vilinca, oko 3 sata udaljeno od naše planinarske kuće pod spomenutim vrhom.

Zahvaljujući g. kustosu Maly-u na dobivenim podatcima o sibireji mislim, da sam najpotrebnije spomenuo, što bi svaki hrvatski planinar trebao da zna o ovom jedinstvenom botaničkom raritetu na našim planinama.

Među ribarima na otoku Čiovu

Lj. Stipić (Sarajevo)

Bujno lipansko zelenilo širilo je opojne mirise po krškom selu Okrugu, zgodno smještenom u kutu zapadnog dijela otoka Čiova, iznad romantičnog Salduna, ni pol sata hoda od starodrevnog Trogira. Brojne naslage kamenja u selu i oko njega bjelodano svjedoče o žilavom nastajanju stanovnika, da mučnim radom stvore što povoljnije uslove za svoj život u kraju neobičnih prirodnih ljepota, koji tako blago miluju valovi plavog Jadrana, a žarko pale zrake južnog sunca.

Nema tu, istina, bujnih vinograda kao u vinorodnim Kaštelima, ali i rijetka loza ovoga kraja propušta po koju kaplju tečnog vina,

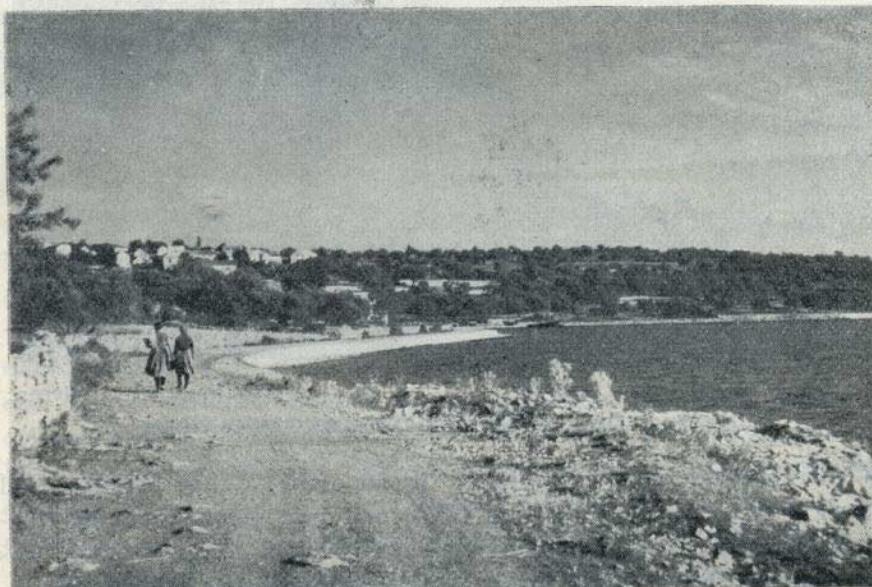

Foto: Lj. Stipić.

POGLED NA OKRUG SA SALDUNA

dok brojni vrtovi usred stijena pružaju po koju pregršt sočnog povrća, koje će vrijedne ruke seljaka prodavati po trgovima Trogira i Splita, kako bi skromnim dohotkom podmirili svoje male potrebe.

S obje strane sela razbijaju se bijesni valovi o duboke uvale otoka, koje mjesnim ribarima izvrsno služe za tjeranje preteškog im zanimanja.

Koliko se samo napornog rada mora uložiti, da se iz morskih dubina izvuče koja kila slasne ribe, a da pri tome sam ribar gotovo redovito radi za tuđe džepove. Trud mu uglavnom grabe razni pre-

kupci, zakupci i drugi majstori u umijeću bogaćenja, dok on, slabo ili nikako organiziran, teško životari.

Tko hoće da zaviri u život dalmatinskog ribara, da neposredno upozna prilike, u kojima on radi i živi, moći će to vrlo lako postići, ako negdje u sjeni mira jednog od naših otoka nastoji s njime doći u dodir, neposredan i neusiljen. Bit će to susret topao i iskren, prepun dojmova o neosporno napornom životu, ali životu, koji očarava romantika mora.

U tome i jest draž ribarskog života, pa ne će biti na odmet, ako makar i letimice bacimo pogled na ribara u poslu, onda, kada su mu skloni i more i vremenske prilike, kada je pošteđen od borbe s bijesnim elementima vode i bure.

Ima zgoda, kada ribar radi i noću, t. j. kada ribari na t. zv. »svijeću«, što će biti predmet ovog članka.

Čim nastupi prvi sumrak, otiskuju se ribarske barke niz pučinu na noćno ribarenje, koje se poduzimljе za vrijeme ljetnih mjeseci na sardele i skuše. Već s večera trepere po moru brojne svjetiljke i kruže pučinom poput venecijanskih gondola pobuđujući u čovjeku osjećaje lijepih iluzija, koje mogu samo susreti mora i kopna dočarati.

Nije lako odoljeti želji, da se pobliže upoznaju čari ribarskog života u njegovu noćnom djelovanju, kada se pri svijeći luta tamnim morem, prepunim čudnih sjena, kroz koje muklo odjekuju udarci valova o kamene hridi, dajući moru značaj neke naročite tajanstvenosti.

Bilo je u predvečerje početkom ljeta. Iznad nazužeg dijela otoka, gdje se je skupilo selo, pruža se oku veličanstven prizor. Noćno more lagano se njihalo s jedne i druge strane otoka. Oblaci prošaranog neba nemarno su skrivali starca mjeseca, koji je stidljivo provirivao kroz sive oblačne pukotine nesvijesno kvareći račune prezaposlenim ribarima.

Po nastupu noći uputio sam se s nekoliko prijatelja do malog zaljeva Muvarčice, nasuprot otoku Šolti. Za petnaestak minuta bili smo na obali. Miris mora opajao je dušu, a lom valova o strme stijene ispunjavao noć. Dvije ribarske svijeće lelujale su morem nedaleko obale, a duž Šolte svjetlucao se čitav roj ribarskih svijeća. Prolazili smo polumračnim krajem krševite obale spotičući se svaki čas o stjenovite žapreke u noćnoj tami. Napokon smo prispjeli na »poštu«, gdje ribari izvlače morsko blago. Tu uz obalu nazrijevale su se u sjeni noći brojne barke. Na jednoj je dogorjevala svjetiljka. Na obali je ležao čovjek omotan dugačkim gunjem, koga je još skrivala i noćna tama. Bio je to ribar iz družine, koja je te noći ribarila ovim krajem. Nakon pozdrava i prvih upitnih riječi objašnjavao nam je ribar uza-knjene običaje ribarenja. Ne može se loviti, veli ribar, gdje i kada

tko hoće, nego po rasporedu lučkih vlasti. Večeras, veli dalje, love
oko Muvarčice Segećani, a sutra će drugi.

More se polako smirivalo, dok je na obali vladala tišina. Nigdje
ni glasa. Kao da su ribari iščezli iz zasjenjenih lađica, kao da se ne
odmaraju pred početak rada, koji će nastupiti čim se barke sa svije-
ćama približe obali. Svijeće neprestano krstare morem i prividno se
udaljuju od obale. Međutim u stvari se lagano približavaju jedna
drugoj, da bi onda tiho doplovile u blizinu obale vodeći svojim ča-
robnim svijetlom u velikom vrtlogu gomile zasljepljenih ribica. Sar-
dele i skuše bezazleno se predaju varavom sjaju svjetla i kupe se u
ogromnom broju na površini osvijetljenog mora, koje im godi.

Pošto su se napokon obje barke sastale, približuju se zajedno
obali. Pridošla barka gasi svoje svjetlo, pošto je međutim privedenu
ribu predala onoj vodećoj barci. Ova onda obadva udružena riblja
jata vodi dalje i čim je na domaku obale, već se javlja u usnulim
barkama žamor. Opaža se kretanje ljudi. Na kopno izlazi grupa
ribara predvođena napola ugaslom svjetiljkom. I dok jedna barka sa
slabim svijetlom mrežom zaokružuje dolazeću osvijetljenu lađu, do-
tле se ribari s kopna daju na drugi posao. Voda grupe upravlja svi-
jećom na moru i daje joj pravac povicima. Kroz noćnu tišinu sumorno
odjekuje pospani glas ribara:

— S obe u ime Boga ... s obe — Pravo s obe ... pravo — S obe
pravo ... s obe ...

Kada je umuknuo glas na kopnu, otpočinje potezanje mreže. U
tome dosta teškom poslu svi s obale sudjeluju. Svaka pomoći dobro
im dode, od čega nitko pa ni mi nismo bježali. S obje strane barke
povlače se dugi konopci, pomoći kojih se steže krug mreže oko pri-
došle barke, koja je dovela ribu. Stezanje mreže napreduje lagano
i čim je posao gotov, svi se s obale ukrcavaju u najbližu barku i la-
gano veslaju k svijeći. Prizor je čaroban: svjetiljka obasjava dio mora.
U začaranom krugu vrvi bezbrojno mnoštvo uplašenih zlatobojnih
riba u njihovim sedefnim oklopima, dok milijuni bisernih vodenih
zrnaca prouzročenih njihovim dišanjem izbijaju na površinu vode
poput srebrenog izvora na moru. Svaka kapljica vodenog bisera blje-
šti na površini morske vode u bogatom svijetu barke. Ljudi snažno
izvlače mrežu i u krilo barke istresaju zamašan teret. U isti čas ne-
staje bisernih zrnaca na moru, a u truplu čamca praćaka se hrpa
izbačene ribe. Nestaje romantične bisernog mora, sve se pretvara u
zbilju, a iz noćne iluzije niču neobične sjene ljudi zabavljenih brigom
za svagdanji kruh ...

Lov je osrednji. Nešto oko 200 kg. Premalo je to za 30 ljudi,
radnika na ovom poslu kroz cijelu noć. Ali zarada se bratski dijeli.
Svaki dobije jednak dio. Samo vlasnici lade i mreže primaju više.

Nakon dovršena posla lađica s ribom upućuje se morem, ovaj put prema Splitu, kako bi još ranim jutrom stigla da zadovolji gradske sladokusce svježim zalogajem. Ovima nije ni na kraj pameti pomisao na tolike napore ribara, koji rade za one okretnije, socijalno premalo obzirne.

Kada su prvi traci zore probijali išarano nebo, ostavili smo ribarsku »poštu« i lagano se penjali prema selu. Mjesecina je kapača kroz usnulo lišće masline milujući pospana nam lica. Tiho smo odmicali s košarom svježe ribe, kojom su nagrađene naše neznatne usluge.

Valjalo je malo i prileći, da se donekle nadoknadi izgubljena

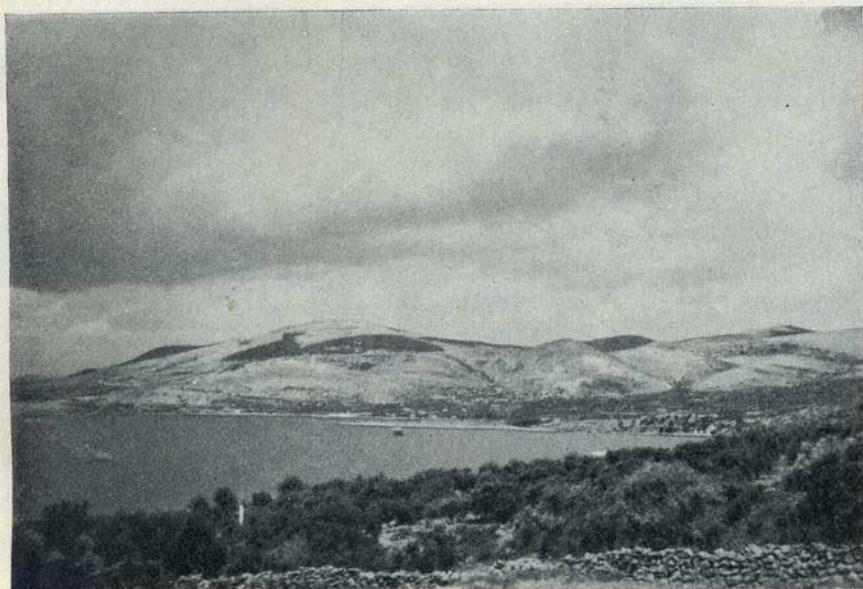

Foto: Lj. Stipić

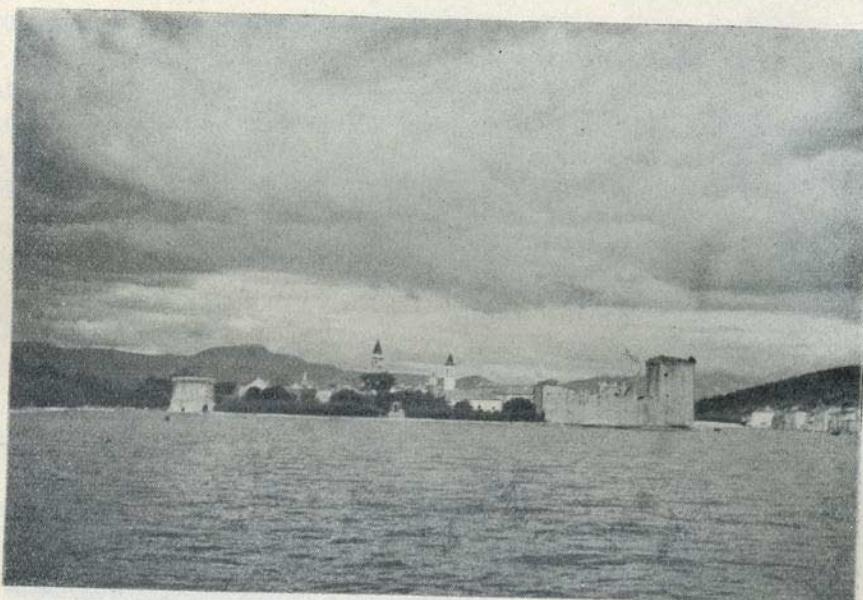
SALDUN

noć. Ali visoko sunce naglo je trzalo jednog po jednog iz dubokog jutarnjeg sna. Miris kadulje i smilja ispunjavao je okolicu našeg poljskog šatora. Opojni miris cvijeća širio je nosnice i nadimao grudi ispunjene blagom ljeta. Gusti bajam nehajno je čuvao svojim trepravim lišćem gustu hladovinu. Nevidljive ptice skladno su pjevale svoju jutarnju budnicu. Seoske djevojke prinosile su sa čatrnjem velika »maštila« napunjena vodom. Živahne su i vesele, a hod im je živ i pun gipkosti.

More je dobrano nabralo svoju modru površinu. Splitskim kanalom lagano je klizio bijeli brod. Na protivnoj strani zrcalio se na suncu jutarnje maglice Supetar na Braču, dok su s druge strane jedrili ribari po uskom Saldunu.

Poslije tečna zalogaja, kojim nas skoro iznenadiše vještaci u pripremanju ribe, krenuli smo po zdogovoru s prijateljem Ivanom Radićem, ribarom iz sela, na obalu Salduna. Tu nas je već čekao Ivan sa svojom barkom. Bio je upravo blagdan sv. Ivana, dan proštenja u Donjem Okrugu, selu krajnjeg zapadnog dijela otoka, kamo smo odlučili poći. Digli smo sidro, a pogodan vjetar snažno je zahvatio malu barku, koju je vješta Ivanova ruka upravljala duž Salduna. Čim smo doplovili pod Seget, naglo smo skrenuli prema Donjem Okrugu, gdje smo se usidrili.

Nad nama je selo, razdragano blagdanskim raspoloženjem. Svijet

TROGIR SA SALDUNA

Foto: Lj. Stipić

je slavio praznik omiljenog sveca i dok je sunce prelazilo zenit i lagano tonulo rubovima planina nad Marinom, dotle se puk gostio po konobama vlažeći suho grlo dobrom domaćom kapljicom. Mladež se predala zanosu valcera, koji su pokretali snažni zvuci harmonike. Vrijeme je porušilo stare običaje, koje više ne poznaju zaneseni ribarski parovi.

Ugodni udarci maestrala ljupko su milovali lica hodočasnika, koji su se svrstavalj u večernju procesiju kroz selo. Naša pak družina lagano se spuštala strmim obronkom k obali. S protivne strane Salduna kupao se u šarenim zracima zapadajućeg sunca stari Trogir. Ribar Ivan digao je sidro i veslom odbio barku od kopna. Vjetar je udarao o visoko jedro, a vješti kormilar uputio je brodić niz Saldun. Nemirni valovi igrali su se barkom, koju je gonila sila vjetra. Barka

je resko šarala po valovima uzljujanog Salduna pod očitim raspoloženjem njenog upravljača, dok je kameni Okrug žarko plamlio u ognju tonućeg sunca. Brodić je jedrio svome cilju — selu, iznak kojega se uzdigao vrletni Kozjak, koji kao da se prislonio na otok, kao da ga od njega ne dijeli krasni Kaštelanski zaljev sa svojih sedam Kaštela — sedam bisernih zrna Jadrana. Taj vjekovni pratilac divnih Kaštela i bijelog Splita, taj ponosni Kozjak, neumorni čuvar na mrtvoj straži, koči se na večernjem obzoru iznad otoka u svom raskošnom blještavilu sunčevih boja, na čijem se čudnom vrhu divno svjetluća poput zvijezde suncem ožarene bijela silueta male kape-

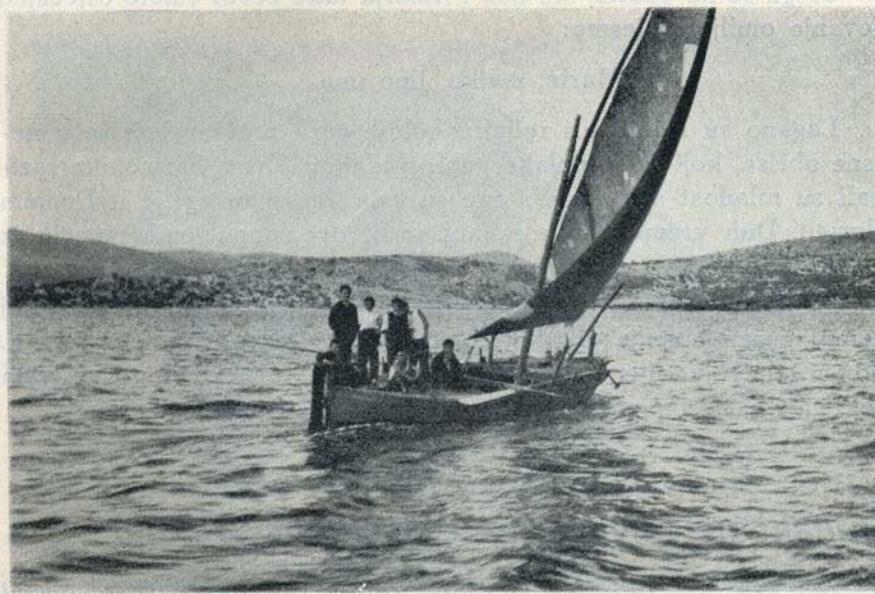

Foto: Lj. Stipić

NA SALDUNU

lice. Malo niže ispod sela ziblju se u zapaljenom moru zadnjih sunčevih zraka brojni ribarski čamci, kao da nas pri dolasku želete pozdraviti, makar i s kratka puta.

Brzo smo pristali uz obalu i pomogli Ivanu da skine jedro i raspremi brod.

Već smo se kretali kroz selo, kroz koje su odmijevali zvuci glazbe. U vrtovima ispred kuća dražile su oči raznobojne ruže. Čini mi se, da nisam nikada video ruže tako lijepih oblika, tako blistavih boja i tako mirisave.

Pred kućom Ivana Radića, ali ovaj put drugog jednog Ivana Radića, skupila se mladež sela veseleći se životu. Da se ne upane u zabunu kod tolikih sličnih ličnih i porodičnih imena, valja poznavati prilike sela. Treba znati, da su stanovnici Okruga po rodu skoro

sami Radići. Stoga nije čudo, što se toliko nailazi na slična imena. Takav je slučaj i s dvojicom spomenutih Ivana. A značajno je, da Primorci, naročito Otočani, neobično vole ime Marin. O tom sam se uvjerio jednog dana u razgovoru sa tri male pastirice kod stada ovaca. Pošto su mi spremno povjerile svoja lična imena, upitao sam ih posve slučajno za očevo ime. Tu sam doznao, da im je otac Marin. Razumije se, sve tri su po prezimenu Radići. Ali kako mi se učinilo nevjerljivim, da bi mališanke mogle biti sestre, i ako im je svakoj otac Marin Radić, ispitujući dalje doznao sam, da su djeca trojice raznih Marina, zajedničkog prezimena Radić.

Stoga se ne čudite, što duž Primorja tako često čujete osjećajno pjevanje omiljene pjesme:

Marin, majko, lipo ime . . .

Lagano su iščezavali reljefi okolnih gora pretvarajući se u nejasne obrise, koji su se polako gubili u daljini. Zvuci harmonike razigrali su mladost sela, kao i one susjede im malo prije u Donjem Okrugu. Duh vremena nije mimošao ni ove, poput onih mnogih iz malih i velikih selâ duž pitomih otoka.

I dok je gusta noć prevladavala krajnom, u veseloj blagdanskoj sredini život je jenjavao. Patrijarhalno selo kretalo je na počinak. Momci i djevojke lijeno su se razilazili selom, kojim je tiho odjekivala mekana ribarska pjesma: Veslaj, veslaj, kroz tamnu noć . . .

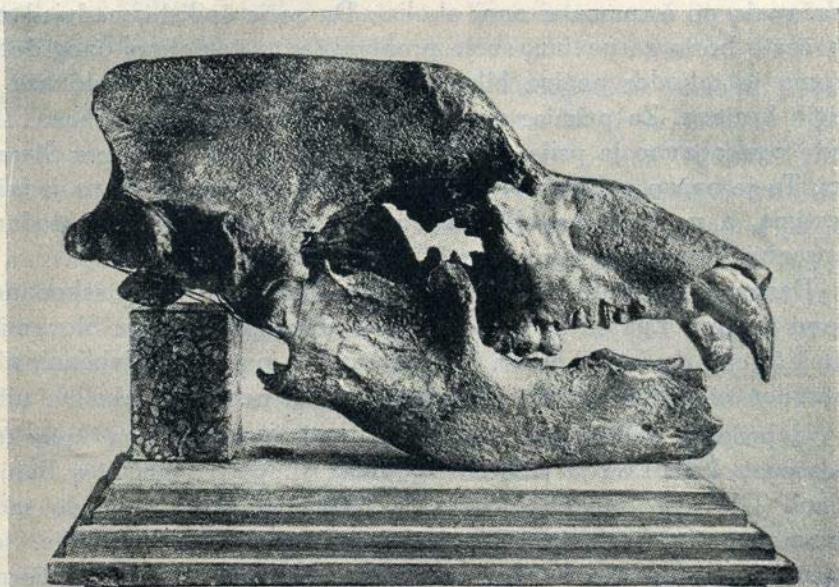
Špiljski medvjed (*Ursus spelaeus Blumb*)

Vejsil Ćurčić (Sarajevo)

U svom članku »Pećine u okolini Sarajeva«, u prošlom broju »Hrvatskog planinara« spomenuo sam, da se u nekojim od ovih naslovnih ostataka špiljskog medvjeda. Među prvim poznatim životinjama »ledenog doba« javlja se ova životinja i po našim krajevima. Bila je to, kako se čini, najrasprostranjenija grabežljiva zverka diluvijalnog doba. Špiljski je medvjed tako prozvan, jer se on osobito pod stare dane zadržavao i boravio u špiljama.* Inače je on bio više nego za jednu trećinu veći od današnjeg medvjeda. Zubi molari (kutnjaci) gornje i donje vilice špiljskog medvjeda karakteriziraju jednog omnivora, t. j. životinju, koja sve ždere, ali njegovi vrlo razvijeni premolari (zubi derači) u obje čeljusti naginju više mesožderima. Ostatak ove životinje nađeno je dosada u Bosni i Hercegovini.

* Špilja je naziv za pećinu, koji se čuje više u zapadnim krajevima, pa je i ime špiljski običnije nego pećinski medvjed.

vini, koliko je bar meni poznato, u ove tri pećine: u velikoj pećini kod Banje Stijene u dolini rijeke Prače, nadalje u velikoj Mijatovoj pećini (zvanoj Megara i Kuvija) u Preslici planini kod Laništa, jedan sat hoda od bivše želj. postaje na Ivanu ili sada dva sata od Rašteliće, i konačno u pećini kraj Grebaca blizu Uskoplja u Hercegovini. Samo u ovoj posljednjoj pećini nalaze se njegove kosti na površini, dočim u obje prve pećine one su najvećim dijelom u pećinskoj ilovači ili su prekrivene tanjom ili debljom korom rastvorenog vapnenca, sigom. Osobito mnogo ostataka ovog medvjeda nađeno je u Mijatovoj pećini. Jedne godine kopao sam s nekoliko radnika punih

GLAVA SPILJSKOG MEDVJEDA, ISKOPANA U MIJATOVOJ PEĆINI
U PRESLICI PLANINI KRAJ IVAN PLANINE

četrnaest dana u Mijatovoj pećini i konstatirao ostatak od cca. 500 medvjeda. Ali je još i prije toga kopano u dva navrata (Truhelka, Gorjanović i Dedijer) u Mijatovoj pećini i oba puta nadena je sile-sija lubanja, zuba derača i drugih kosti. U ovoj pećini ležalo je po mome računu ostataka ove zvjerke u najmanju ruku od 1000—1500 egzemplara. Gotovo svi ostaci potječu od matorih životinja. Ali je najzačudnije to, da se nije našao na okupu ni jedan jedini potpuni kostur. Jedino sam iskopao i ja nekoliko glava zajedno s vilicama, ostale su kosti bile razbacane i raznesene na sve strane pećine, tako da nije moguće sastaviti od onoliko kosti niti jedan jedini potpuni skelet. Po mome mišljenju matori i iznemogli medvjedi povukli bi se u pećinu i ondje bi uginuli. Druge grabežljive zvjerke, a moguće

i sami mladi špiljski medvjedi, došli bi za njima u pećinu i tu bi ih, može biti još i žive, na komade razderali i raznijeli.

Isti je slučaj i s Banjom Stijenom, samo je tamo nađeno mnogo manje špiljskih medvjeda nego u Mijatovoj pećini. Ovdje su glave, koje su u glavnom ostale čitave, bile prekrivene tanjim slojem sige i mogle su se po pećini vrlo lako raspoznati konture glava.

Na ostacima špiljskog medvjeda iz spomenutih naših pećina nema nikakvih tragova ozljede od ljudske ruke. Po tome možemo zaključiti, da u ono doba nije bilo u blizini tih pećina ljudskog bića, koje bi se eventualno bilo otimalo s ovom zvjerkom za ove pećine. To je sasvim i razumljivo kod onolike množine ove zvjerke, koja se zadržavala po šumama u onoj okolici. Da se je špiljski medvjed zaista često borio za pećinu, svoje prebivalište, s čovjekom onog doba, kojemu je također pećina bila jedino skrovište, imamo dokaza iz drugih krajeva. Za primjer navodim jedan od najnovijih dokaza. Dr. Kyrle prekopavao je prije nekoliko godina pećinu Mixnitz u Štajerskoj. Tu je našao veliki broj košćurina špiljskog medvjeda na jednim mjestima, a na drugima obitavališta pračovjeka: ognjišta, oglodane i porazbijane kosti i razno oružje i orude.

Danas je općenito poznat kostur špiljskog medvjeda, iskopanog u jami (pećini) Žijavki na Mokrići (Kamničko predgorje u Sloveniji). Primjećujem, da i taj kostur, koji se čuva u muzeju u Ljubljani, nije sastavljen od kostiju samo jednog individua, nego od nekoliko njih.

U prilogu prikazujem jednu od najkrupnijih glava špiljskog medvjeda, koju sam ja jednom zgodom iskopao u pećini u Banjoj Stijeni. Glava je dugačka 75 cm, a tolika glavusina nije do sada nađena u našim krajevima, a rijetko će se naći i gdje drugdje, jer potječe od strahovito velikog medvjeda, kakav je svakako morao biti velika rijetkost.

Jedna noć na Kleku

Branko Pražić (Zagreb)

Ima »negdje u Lici« vrh, doduše manji od Triglava, ali ipak viši od Medvednice za čitavih 147 metara: Klek. Nimalo poetično ime, pa opet još iz najranijeg djetinjstva vuče mi se poznanstvo s njim. Iz prvih priča u školskoj čitanci doznao sam i za narodnu legendu: na vrhu Kleka spava Kraljević Marko, koji čeka pogodan čas, da ustane, kada ustreba, i svojom topuzinom »napravi reda«. Ali to još nije sve. I vještice su tu! One se neumorno sastaju svake noći, kad kucne ponoć, na samom vrhu Kleka. (Svojom djetinjskom logikom nikako nisam mogao da shvatim, kako je to mogao dopu-

stiti Marko Kraljević, da mu vještice plešu po glavi). Prolazile su godine, a ta dječja naivnost i praznovjerje ustupalo je mesta zbilji i životnoj stvarnosti.

Jednog vrelog ljeta prvi put sam vidio Klek. Bio sam u vlaku, koji me je nosio prema moru. Stali smo u Ogulinu. Bilo je rano jutro i još onako sanjiv pogledam kroz prozor vagona. Trgnem se. Kao iz podsvijesti sine mi misao: eno Kleka! Protarem oči — jest to je on. Tek prvi sunčani zraci obasjavali su njegovo stijenje. Jedan osmijeh pun zadovoljstva lebdio mi je na usnama za čitavo to vrijeme, dok sam ga tako čežnjivo gledao, iako sam ga ubrzo izgubio iz vida.

Često sam poslije toga šećući po Mirogoju ili Cmroku uzdizao se na prste, ne bi li preko živice tamo na horizontu, nešto lijevo od samoborske Plješvice, ugledao Klek. Ali to je bilo rijetko . . .

Bilo je jedne jeseni u mjesecu rujnu. Zadnji dani školskih praznika. Toga sam ljeta i počeo da planinarim. Dani su bili još topli i puni sparine, kad me je vlak jedne noći nosio prema Ogulinu. Običavao sam uvijek sam ići na izlete, no ovaj puta bili smo dvojica: moj suputnik iz školske klupe i ja. Vlak nije pravo ni pošao, a on je već spavao. Ja sam odlučio ostati budan, da nam se ne desi, da prijedemo Ogulin. Imao sam »pune ruke posla«, t. j. računao sam po već bezbroj puta trošak, vrijeme, ili gledao karte. No oko 1 sat izjutra i ja sam se neslavno pružio po klupi. Kad smo u Ogulinu izišli iz vlaka, bili smo upravo neugodno dirnuti: vani je bila još duboka noć. A kad je čas zatim voz otisao i nestao u tmini, uzalud smo se osvratali, bili smo sami. Onda je došlo drijemanje u čekaonici stanice i isčekivanje zore, koja ne dolazi. Kad se počelo razdanjivati, pošli smo kroz grad raspitujući se za put. Pred nama je Klek, to je naime sve, što smo stvarno znali. Na mostu Dobre stanemo. Duboko dolje pod nama šumi malena Dobra. To je bilo prvo oduševljenje. Kao da sam već mnogo puta bio ovdje, pokažem drugu rukom, gdje je po prilici Đulin ponor. Upitam ga:

— Znaš li, šta je to?

Zaniječe glavom, i zato mu ispričam o Đuli legendu, koju sam i sam tako željno slušao od starijih. Prolazimo kroz nepoznati kraj, ali se ipak približujemo Kleku, koji je još sav obavijen jutarnjim maglama. Moj drug je našao razlog da se buni:

— Zamišljao sam si: prvo, da ne će biti tako hladno, drugo, da je Klek bliže, i treće, ja sam već gladan.

Da ga utješim, reknem mu:

— Klek je još jako daleko, a po noći može biti još hladnije.

Idemo sporim hodom. Nešto teške uprtnjače (zasluga naših dobrih majki!), nešto umor od vožnje vlakom, i mi se gotovo vučemo.

Kad smo se uspeli povиe zadnjih seoskih kuća, najednom stanemo: pred nama je bio Klek, koji se kupao u prвim sunčanim zrakama. Gledamo ga i stojimo nepomični. Možda i dugo. Činilo nam se, da je tako blizu. Srca su nam odmah brže zakucala od radosti, ali i od neke potajne bojazni: šta će nam donijeti slijedeća noć na samom Kleku? Šutjeli smo. Onda smo pošli s pogledom uprtim u njega. Žurimo, gotovo trčimo, ali uprtnjače su tu. Prešli smo već i Lujzinsku cestu. Iza svkog ruba šume, svakog uspona novi vidici, nov Klek. Napokon i voda. Odmaramo se i jedemo. Moj drug je znatiželjan, gdje smo. Pomalo sam u neprilici, jer se moje geografsko znanje iscrpljuje:

— Ovaj potočić, koji tu vidiš, je Musulinski potok. Drukcije ne može biti!

Jedva sam ga nagovorio da podе. Sunce je pripeklo i on bi najradije, da tu i šator razapnemo. Penjemo se strmom livadom i divimo nepoznatom cvijeću. Sam vrh je još daleko. U šumi je prijatnije, i zato opet neizbjеžno odmaranje. Ne znam zapravo, kome je od nas dvojice to palo na pamet, ali kad smo u onom uspinjaju k vrhu opazili na lijevo u stijeni jednu udubinu, počeli smo da mudrujemo: kako bi bilo, da tu postavimo šator? Blizu smo vrhu, a ni vjetar, ako zapuše, ne će smetati vatri. I onda, ako se nebo »strese« na naš jadni šator, bit će nas kojekuda, a to je baš kao prirodno sklonište od nevremena. Više nikakav umor ne osjećamo. Prvi put u životu postavljamo šator. Možda smo i malo uzbuđeni, i zato samo smetamo jedan drugom. Predveče, kad je sve nakon mnogo mukla bilo gotovo, dospio sam da odem sam na vrh, do koga odatle nema mnogo. Ali na vrh sam stigao nešto prekasno. Dolje po dolinama hvatao se već sumrak. U Ogulinu pale svijetlo. Tu na vrhu puše, trebao bih otići, ali su dojmovi snažni baš kao i svi oni, koje po prvi put doživljavamo. Kad sam se vratio u naš logor, dočekala me prijatna vatrica pred šatorom i čitavo brdo drva, koje je moj drug za to vrijeme nakupio. Raspoloženje je veliko i pjevamo sve, što nam padne na pamet. Pomalo se plašimo ovog mraka, koji i nas uvlači u tamu i neizvjesnost, i zato se hrabrimo pričajući šale. Ali moj drug se neprestano vrti oko vještica:

— Znaš, ja nisam praznovjeran, ali priznat ćeš, da je atmosfera prilično neugodna. Napokon, zašto su vještice baš Klek izabrale?

Negdje daleko laje pseto. Nije li to dolje u Turković-selu? Grobna tišina i pucketanje vatre. Trebalо bi leći. Koliko je sati? Sat naravno stoji. Kucnuo je zadnji puta u pola 9. Grdim druga, kao da je on tome kriv. Zar se ne bi moglo desiti, da ovako propustimo najvažniju točku našeg izleta: da na vrhu Kleka dočekamo izlaz sunca? Ležimo u šatoru i ništa ne govorimo. Negdje tutnji vlak i mi

čujemo svaki njegov udar o šinje. Mogla je biti ponoć, a možda i više, kad nas je hladnoća istjerala iz šatora. Čudimo se, otkuda toliko zima, i s nekom nostalgojim pomisljamo na naše udobne krevete. Najednom začujemo jedan strašan glas, koji nas je sjetio na ljudski smijeh. Ukočismo se od straha. Zatim praskanje suhih grančica i nešto veliko preleti poviše glava. Prestrašili smo se silno, i trebalo je dugo vremena, da se pribere i reknemo: — Sova! S nepovjerenjem primili smo taj zaključak, i zato, da se posve umirimo, opalim jedan hitac iz revolvera (potajno uzetog od brata!). To nas je izneđenje prilično rasanilo, i zato smo ostali kraj vatre šutljivi čekajući novu pustolovinu.

Moje misli i želje trče ispred vremena, pa mi se čini, kao da se razdanjuje, iako je još vrlo mračno. Sada opet drug tješi mene:

— Znaš, zaboravio sam ti kazati, da zapravo i nije zlo, što nemamo sata. Ja sam se već dosta bavio astronomijom i mogao bih izračunati, koliko je po prilici sati. Dakle pazi! Ursus maior je tu... Cassiopeia je tu, Ursus minor tu, a Stella polaris tu... Onda je nešto mrmljao, krivio glavu, širio ruke, kao da parcelira nebo i napokon izvalio: — Četiri sata. Upitam zabezknuto:

— Već četiri?

— Četiri. Iskreno sam se divio njegovoj umijeći, i sigurno mu mnogo zavido. Požurujem ga: — Ne znaš li, da će uskoro zora? Bez mnoga razgovora mećemo stvari u uprtinjače i uspinjemo se k vrhu. Zastanemo koji puta i pogledamo se. Pored mnoga straha u našim mlađim srcima kucalo je i veliko oduševljenje, jer to je prvi put da doživljavamo prirodu u noći. Napokon na vrhu. Smještavamo se u jednoj grabi, u zavjetrini, okrenuti prema Ogulinu. Zar ne će odanle negdje i sunce? Sjedimo stisnuti jedan uz drugoga, a ja sam ga htio upitati: »Ne čini li se tebi, da ova zora sporo dolazi?« ali on je svoju glavu naslonio na moje rame i opet počeo svoje omiljelo spavanje. On već tvrdo spava, a ja se osjetim nekako samotan, upravo kao da sam sam na svijetu. Nigdje nije bilo svjetla, ni u Ogulinu ni igdje na horizontu. Sve je bilo tako jezivo tiho i mirno, i da nije bilo mjeseca, koji me je tako radosno gledao s neba, mogao bih da zaplačem od nekog nepoznatog straha, koji se krio tu negdje u travi ili je pod kamenom vrebao na me. Dizao sam ruku da probudim druga, ali njegove suvišne riječi i grdnje, što sam ga probudio, još više bi me uznemirile. Ali bivalo je sve hladnije. Stisnem zube, da ne čujem kako cvokoću. U astronomsko znanje druga počeo sam ozbiljno da sumnjam, jer od zore nije bilo još ni traga. Brojim do 60 i opet novo do 60. Ne svijetli li se nebo tamo na horizontu? Ne, tamno je i jednoliko. Kad mi više nikakve misli nisu mogle osvježiti mozak,

kad su očni kapci ozbiljno zaprijetili, da se zatvore u jedan težak san, na istoku je nebo poblijedilo. I dok je tu gore svjetlo bilo toliko, da sam mogao raspoznavati stvari oko sebe, dolje kao da je bila još uvijek noć, koja briše oblike predmeta i stapa ih sve u jedan veliki Mrak...

Protekle su minute i časovi, brzo i prebrzo, jer evo već i prvih zraka sunca gdje umivaju sive oblake, a ja sam zaboravio na hladnoću i sve druge neprijatnosti. Pojavilo se sunce, a ja zadрhtim od nekog nepoznatog ushićenja. Mirovao sam, ni nogu nisam pomakao, iako me boljela, samo da ne narušim ovaj sveti trenutak. Žurilo se sunce da izade i svojim zrakama pokrene život na zemlji i unese smirenje u ljude. Ništa se u svijetu nije važno dogodilo u taj čas. Izšlo je sunce, baš kao i svaki dan. Ali taj izlazak njegov uzbudio je sva moja osjetila do posljednjih stanica. Zamiru riječi i ta svijetlost nosi dušu nekud daleko u Nirvanu. I kad sam zatim premoren zaklopio oči, klonuo sam na svog druga i zaspao dubokim snom...

Drug se je prvi probudio i odmah me prodrma i javi, da je sunce već izšlo i da je već vrlo visoko. Po dužini sjene nekako sam zaključio, da je podne blizu. Ali osjećamo silnu glad i prvo nam je da se nahranimo, pa makar vlak i otisao. Onda smo trčali i jurili putem i raspućem, vikali i pjevali i ništa nas nije moglo zaustaviti u tom silnom zanosu. Trebalо je ipak žuriti se. Stali bismo samo da popravimo prtljag, a za to vrijeme bacili bi koji pogled kradomice i na naš Klek. Moje pogađanje vremena pokazalo se ispravnim, jer je već bilo prošlo pet sati, kad smo stigli u Ogulin. Da li je vlak baš nas čekao? Jer odmah je pošao, čim smo stupili u wagon. Opet sam stajao kod prozora i upravo s nekom djetinjskom tugom gledao na horizontu obrise Kleka, siluetu Kraljevića Marka, koja je postajala sve manjom, da iza jedne okuke napokon potpuno nestane. Bilo je oko nas još dosta putnika, ali nikog nije zanimalo, odakle smo došli. I bi mi najednom žao, što baš nikom na svijetu ne mogu da ispričam, što sam doživio.

Impresije s Biokova

Vlatko Pravidur (Zagreb)

Sunce spušta svoj ogromni plašt preko vrha Matokita, koji lebdi u ovalnom obliku nad tek brobudenom dalmatinskom Zagorom, spuštajući se laganim tempom niz suro i golo stijenje Biokova. Zlatni traci sunčanog plašta već dodiruju siromašne čovjekove izbe. Prolazeći nemarno bacam pogled po golim okolnim vrhuncima te na Biokovo, kamo je cilj moga puta. Nisam nikada ovdje bio. Nemam

karte, po kojoj bi se orijentirao. Rekoše mi: idi na Zagvozd ili do Milića kuća, — tamо češ naći puta. Odabrah Milića kuće, koje su mi bliže. — Imam još tri kilometra po cesti. Oko mene — u nizini — steru se mlade bukove i grabrove šumice, tu i tamo po koja breza ili vitki čempres, te ogradenice, u kojima je trs kao noj zario glavu pod lišće i kao i on plače nad sudbinom svoga gospodara ili diktira korijenju, da upije što više životne snage, da bi ostao živ i on i njegov gospodar. Do njega visoko i ponosno diže glavu razmaženi i skoro godinu dana njegovani duhan, da kasnije možda u kavani, u polju, u šumi ili na kakvoj razuzdanoj soareji plane te ode u nepovrat. Spuštam se niz cestu, posutu crvenim tučencem. Nešto šušti i pomiče vršje mlade bukovine. Stanem i gledam, — ne vidim ništa.

Put kao i okolna trava svjetlucaju se u vlazi noćašnje rose, koja se pomalo isparuje pod udarom sunčanih zraka. Par sto metara udaljen nekakov putnik se približuje pjevajući iz punog grla izašlome suncu. Što se više bliži, čujem potpuri naših narodnih pjesama, naročito slovenskih. Odkud je ovaj zalutao, mislim si, u sebi, kad iza mene jeknu:

— Dober dan, gospone!

Olkrenem se iznenađen. — Oho, sused Slovenec!

— Dobro jutro, kam Vi i otkuda ste? — upitah ga.

— Ja sam domov iz Istrije, a grem iz Dubrovnika pješke u Split — tražim posla.

— Pa koliko dugo Vi idete ovako pješice?

— Već pet dana i to bez i jedne pare u džepu, hranim se kupinama, smokvama, a negdje dobijem i malo žganaia, pa eto tako pjevajući pređem 30—40 km. dnevno. A kam Vi greste — sigurno na planine?

Odgovorih mu nakon kratke stanke iznenađen mirnim i zadovoljnim tonom, kao da se vraća s kakovog posla, veseo, ne misleći, šta će sutra biti. Hoće li naći posla ili će morati dalje produljiti?

— Kum...! ciknuh jednoj odebeloj seljanki, koja je ulazila u kuću. Jesu li ovo Milića kuće?

— Jesu sinko, a šta bi triba?

— Ide li se ovuda k Sv. Jurju?

— Ide, gospodine. — I saspe bujicu riječi.

Da je slušam dalje, ne bih nikada stigao na Biokovo. Rukujem se s tek upoznatim Slovencem. A moja simpatična čakula — pokazuje mi neku nazovi markaciju.

— Ovamo idete ovim čobanskim putem, nije van Bog zna kakovi, ali ide pravo k sv. Jurju. A oklen ste vi, gospodine? ... Sve u jednom dahu.

— Iz Zagreba. Najljepša vam hvala, i zbogom vam. Uputim se prema planini.

— Zbogom van... Samo lipo gori...

Sunce je poodmaklo. Prolazim pokraj nekakovih kuća. Sve jednolično. Zamišljen koracam prema skorom usponu.

— Dobro jutro!

Stresoh se zamišljen i iznenaden. — Gledam, odakle ti glasovi? Kružim pogledom, dok iza jedne gomile kamenja viri isto tako okrugla glavica, kao i ono suro kamenje.

— Dobro jutro! — odgovorih simpatičnoj, prosijedoj, staračkoj glavici.

— Iđe li se ovuda k sv. Jurju? — upitah je njezinim jezikom.

— Iđe, samo pravo...

Uspon. — Ali gdje je put? — pitam se. Stojim, orijentiram se, — vidim podalje nešto okruglo. Pomislim se, da nije kameni lišaj. Došavši čisto blizu konstatiram, da je ovdje bila nekada markacija. — Dakle to je put! — Put, po kojem sam išao, bio je utoliko put, što su mu šićešni papci ovaca kamenu površinu izgladili, da tu i tamo ostave među kamenim pločama sitne brabonjke. — Sunce je u svom elementu. Skidam košulju. I pore su proradile. Skačem s ploče na ploču, da se iza toga okliznem ili mi se kamen otkotrlja pod stopalom. Cobani u daljini sporazumijevaju se nekakovim neartikuliranim glasovima. Stanem — ne bih li što razumio. Tamo dalje, opet, čuje se nekakova ganga.

— Meee... — I ona se javlja. Ovan ponosno zvoni, veleći: i ja sam tu. — Čuš, mrka! — čuje se sitni glas čobanice. Dvije žene sagete pod teretom drva idu niz brdo koracajući sigurnim koracima.

— Jeste li sustale? — upitah ja.

— Pomalo. A jeste li se vi umorili? — pitaju me ne dižući glave, da ih ne bi kvrgavo drvo udarilo u malj mozak.

— Pomalo — odgovorih im.

Penjem se. Skačem s kamena na kamen. Razgledam kamenje, da li je izlizano. Prolazim pokraj male brane, što ju je neki seljak napravio, da sakupi koju mrvu humusa, što ga jaka kiša potjera ispod kakova kamică, da se zaustavi kod njegove brane, koju je napravio moguće još njegov otac, da kasnije na kojih desetak kvadratnih metara mogu mu djeca sijati žito — u koliko nakon dugogodišnje muke ne odnese bujica i to malo nazovi-zemlje. — O-o-o-j ku-u-da-a-a će-e te-e-e? Zaori iz daljine glas čobanica, što su se skupile na jednoj maloj glavici. Stanem i pogledam, da li to mene viču.

Iđe-e-m sv. Ju-u-urju-u —odgovorim ja.

— Kri-i-ivo-o-o iđe-e-ete-e-e. Ova-amo-o go-o-ori-i-i nalivo krećite. Pogledam malo bolje i vidim, da se kojih dvadeset metara

odvaja druga »sjena od puta«. Dobro, ide »nalivo«. Kad opet u dugačkim vokalima:

— Oklen ste, da niste kakov komita! —

Nasmiješim se veleći im da nisam.

— Ima ko dnas i takovih, — odgovoriše mi i nastaviše dalje sa svojim čavrljanjem.

Penjem se dalje po mome »mrljavom« putu. Neprekidno onaj jednobojni kamen, iz kojeg tu i tamo proviruje po koja travka čekajući, da je mala gubičica sa sitnim biser-zubićima — otkine. Prolazim pokraj čobanskih stanova. U daljini vidim zeleni obris bukove šume. Egipatski bog Ra privlači sitna tjelešca vodene pare tako, da je već zastro pogled na najveći i najljepši hrvatski masiv — Čvrsnicu. Jugovina. Zapara. Na dohvatu sam toliko željene — bukove šumice, koja se stere po jednom malom klancu. — Sve spava — lišće, ptice, kukci pod žarko ugrijanim suncem. Tek tu i tamo koja gušterica sa svojim naglim trzajima uzinemiruje ovaj grobni mir.

— O... zdravo prijatelju, — on šuti i gleda me, drsko mi gleda u oči. Oči su mu malo suzne ili se sjaju na suncu. Stoji nepomičan i bulji u mene prateći mi svaki mig. S prekrasnom simetričnom ornamentikom na leđima savio se na ploči kao stol ravnoj i ponosno podigao glavu sunčajući se. Pomeo sam ga u njegovu odmaranju, pa je prema meni uzeo neprijateljski stav uperivši svoje malo ali vrlo opasno oružje — žalac. — Ne ću te ubiti, ma da si štetan kao i sva tvoja braća gmizavci. Podli ste i pokvareni, stalno savijate svoju kičmu i pokazuјete lijepo lice, da iza toga udarite iza leđa, pa makar i rođenome bratu.

— Zdravo ostaj, prijatelju poskoče, i gmiži dalje. Dok je svijeta, bit će i tebe. On me je i dalje nepomično fiksirao, sve dok ga nisam zaobišao i produljio dalje. Podne je na domaku. Pore sve jače i jače destiliraju solnu tekućinu. Morat će se i to nekako nadoknaditi. Zabilazim neke vrtače, iza kojih se pokazuje još dosta daleko trigonometrijska točka sv. Jurja. Uspon postaje sve teži. Noge su pozvale u pomoć i posestrimu — ruku. Sjetio sam se Darwina. Sunce oponaša boga Marsa, pa upravilo svoje vertikalne »stuka« zrake — bijući me u glavu. Put je sastavljen od samih ploča. Penjem se po tim neizmjerno dugačkim i nepravilnim stubama. Cilj je sve jasniji. — I to mi daje novu snagu. Srce, mišići, živci, duša i cijelo tijelo — graduiraju u isto takoj strmoj skali, kakav je uspon — dok ne postignu kulminaciju s dohvatom cilja. Pri kraju, uz malo plezanja dospio sam na sedlo, koje se stere tik vrh Biokova zvanog S v. Juraj (1762). — Cilj je postignut! Triumf! Pluća udišu dubokim disanjem, punim ushićenja, veselja i radosti. Ne znaš, na koju bi stranu poletio, da li bi obuhvatio pogledom morsku pučinu ili prekrasne bosansko-herce-

govačke masive. Sve oko sebe što pogledom, osjetom i opipom čovjek može dokučiti, obujmio bi i stegao gvozdenim mišićima — i ljubio.

Muškarac i ženska, crveni od napornog puta — odmaraju se u dubokom hladu kapelice sv. Jure.

— Dobar dan! — zaželim im. Oni šute i gledaju me, — pitam ih, imaju li malo vode, da se okrijepim. — Oni dalje šute i gledaju me kao i »priatelj poskok«, da napokon ona ipak progovori pitajući me francuski, njemački i engleski, da li govorim njihove jezike. Mislic sam u prvi momenat, da imam posla sa gluhonijemima, — no ipak smo našli ključ našeg sporazumijevanja. Po pripovijedanju pošli su iz Makarske — a na nogama su imali kupaće sandale, — tuže se na očajno uređen put, što se konačno vidi po njezinim nogama, koje su na gležnjima krvare.

— Francuskinja i Nijemac — u današnje vrijeme upravo paradoksalno, ali istinito — i to: rasno nepatvoren.

Lagani južni vjetrić miluje naša na pol naga tijela u ugodnoj hladovini kapelice. Na sjevernoj strani Biokova, u dolini stere se t. zv. Francuska cesta, koju su Francuzi izgradili prije 130 godina.

U daljini raširila se starica Čvrsnica (2228 m) s kćerkom si Cabuljom, a oko njih kolo igraju Vran planina (2074 m) Ivan (967 m), Prenj (2102 m) i Velež (1969 m) okruženi susjedima Ljubušom (1797 m), Treskavicom (2030 m), Vranicom (2112 m), Bjelašnicom (2067 m), Visočicom (1964 m) i Lelijom (2032 m). U podnožju tog veselog planinskog zbora savili su svoja gnijezda — mali crvići u ljudskoj spodobi. Raspoznaje ih se po kojem crvenom krovu, — što je inače za ovaj kraj velika rijetkost.

Napuštam taj dragi, prekrasni krajobraz, da pogledam prema dičnom hrvatskom moru. Od vrha sv. Jurja do mora prostire se mali planinski prostor, prepun krasnih tamno-zelenih kupola i dubokih vrtača, koje se među sobom spajaju uskim liticama. Kolike li promjene! Sa sjevera samo pusto sivilo, skoro jednolično, dočim s juga tamno zelenilo, koje se pretvara u plavu boju mora, da se konačno izgubi u sivo-plavkastojo boji neba.

Kao ogromne životinje iz diluvijalnog doba pružili su se po morskoj pučini — ležeći upravo u spokojnom miru — neki uski podugacki, a drugi opet široki otoci kao na pr. Brač sa Šoltom, za koju narod priča, da je Bračani već stoljećima užetima vuku, nebi li je pripojili k sebi, a ona se kapriciozno odupire, kao da je mlađašna djevojka. Na lijevoj strani ulijeva se u more bistra i snažna Neretva, koja je personifikacija svoje okoline i tla, kroz koje teče probijajući se svojom neizmjernom elementarnom snagom, i — čovjeka, koji se uporedo s njom bori očeličen kao i onaj suri kamen, koji mu strši nad glavom. Teče, udara, probija si put, da na izlazu u more glode

uski i dugački poluotok Pelješac — odbacujući ga upravo mačuhinski prema Dubrovniku. Na kraju poluotoka Pelješca ponosno se uzdigao gordi Sv. Ilija (Monte Vipera) (901 m), kao da kontrolira, tko prolazi hrvatskom obalom, ili gleda na susjednu Korčulu, koja se savila kao lija — pužući kao i susjedni Hvar prama zapadu. Malo podalje izvio se otok Vis, vječito šiban burom i valovima. Svi ti otoci, i s dalekim prekrasnim Mljetom, pa skupa s morem te ovim zeleno baršunastim kupolama Biokova i dalekim visovima Bosne i Hercegovine, te ovce, krave, ovčarski psi i njihovi gospodari, koji se u pratnji svoje svite veru po tim vrletima, pa zrak, sunce, plavetilo neba, sve to čini jednu veličanstvenu harmoniju neprotumačivog osjećaja duše, koja absorbirajući preko očnog vida sve te divne elemente tvari i materije, daje mirnoću i zadovoljstvo umornom gradskom tijelu. Osjećati i cijeniti umjetnikovu paletu, — saživiti se s njom, proživljavati je — može samo onaj, koji doživi onaj ogromni registar boja, koje se prelijevaju jedna u drugu, te tako čine jedinstvenu divnu cjelinu.

Pravo su rekla ona dva stranca, da je put na Biokovo Sizifova muka. Put je upravo mačuhinski zapušten. Veliko kamenje, poput dvije šake, prostire se po toj nazovi-stazi, koja silazi prema Makarskoj.

S lijeva i s desna vrtače pune smrekovine. Život u tim šumicama pun je neke čarobne romantike. Šojke, saške, cvrčci, kosovi i druga sićušna stvorenja stvaraju svojim malim glasićima veličanstvenu simfoniju — zvučnih ugoda i melodija. Ta dražesna stvorenja kao da se natječu, da pruže savršenu udobnost svom gostu. Čak i gmizavci se javljaju svojim čestim šuškanjem uz put, koji vodi kroz to carstvo prirodne ljepote.

Sunčane zrake padaju dijagonalno. Ulazim u jednu ogromnu vrtaču. Na ravnjem dijelu te vrtače nalazi se planinarska kuća H. P. D.-a, koja izgleda kao kakav začaranj dvorac iz carstva priča. Nitko se ne giba, sve spava i miruje. Dolazim pred vrata, uzimam za kvaku, koja mi zajedno s vratima uzmiče iz ruku. Iznenaden u ovoj grobnoj tišini i zadubljen u misli — u prvi momenat nisam došao k sebi. Vrata se otvorile napola, a pred nosom mi se stvori nečija ruka, — to se sve trenutačno odigralo. — Stupim hrabro unutra i stisnem tu još nepoznatu ruku. Iza toga sasu se bujica rijeći:

Dobar dan! Dobro došli! ... Ja sam obskrbnik ... i t. d.

Ajde, sad sam se već snašao, vidim da imam posla s dobrim čovjekom — temperamentnim Dalmatincom, kojemu bi u ovoj samoći zakržljali govorni organi, kad ne bi govorio. Malo nepristojno, morao sam ga prekinuti u njegovojo blagoglagoljivosti, — bio sam strašno žedan.

Voda je dobra!

Ovčije mlijeko još bolje.

U domu sve pitomo, poznato, — osjeća se duh nekadašnjeg izgorjelog Tomislavova doma. Pred očima mi lebdi stari izgorjeli dom, kako ga jutarnje sunce mazi, a on ponosan, sav crven kao puran — šepiri se. Tada još nije bilo »auto-planinara«, nego oni pravi, okorjeli i neumorni, pa makar kiša padala, oni su bili u njemu. Danas ih nema! »Izgorjeli su« skupa s domom ili ih odbija novo Sljeme, po kojem dominiraju »auto-planinari«. — Neka dodu ovamo na Biokovo, tu će naći još nešto malo od one stare, ali drage planinarske kuće. Naći će — štokove, klupe, stolove i još mnogo drugih stvari, s kojima će moći prozboriti koju riječ o starim romantičnim ljepotama, veselicama, što ih je proživio u danas već skoro zaboravljenom domu.

Ostavljam ovaj simpatični planinarski dom, koji je trebao da je sagrađen s pogledom na more, a ne u vrtači, koja gleda u sivo kamenje i tako gubi svoj pravi *raison d'être*.

Požurim, da za desetak minuta izbijem na sedlo, s kojega puca prekrasan pogled na Makarsku i njenu okolicu. Zanos, oduševljenje od tih jedinstvenih ugodjaja — zaustavlja te na mjestu. Sunce se približuje vodoravnom smjeru bacajući svoje zrake po morskoj pučini, analogno nebeskoj kumovoj slami. Nepomičan, osupnut stojim pred ovim veličanstvom boga sunca, koji je razastro svoju putanju u masno-srebrenastoj boji, koja se s obiju strana gubi kao iskre bengalskog svijetla miješajući se s tamno-plavom bojom mora, — upravljenu prema meni, kao da me zove, da zakoračim po njenoj svetoj pruzi. U daljini — tamno sivilo polagano pokriva otroke, koji uranjaju u noćni mir.

Niz skoro okomitu hrid vodi serpentina. Suton se spušta sve jače i jače. Dok se tako spuštam, čuje se zvezket mojih cipela, što neuromorno krešu svojim čavlima o okruglo kamenje. Gore — u za sobom ostavljenim klisurama — čuje se od vremena do vremena — Eolova harfa, kako najavljuje dolazak bure. Sunčana staza zadobiva pomalo grimizno crvenilo, kao da nam hoće reći, da zalazi u sferu krvi, prave krvi, koja se neumorno lije za bolji život. Bar, to je aksiom, a Bog zna kakove nas nove tegobe čekaju. — U dolini odjekuje pjesma zalažećem suncu, i magarac — revući — najavljuje noć, ovce umorne tromo se kreću — mekećući — prema toru. Sve zamire. Sunce pokazuje svoju užarenu kuglu, koja sve više i više ponire tamo negdje iza otoka Brača suzujući sve jače svoja molekularna svijetla tjelešca, da se napokon sve pretvorи u plavu maglicu, koja svojim titrajima budi neko mistično raspoloženje — popraćeno ljubavnom pjesmom — seljaka i metronomskim udarcima konjskih kopita, koji natovareni drvom idu ispred svojih gospodara . . .

*U svakom
zrnu*

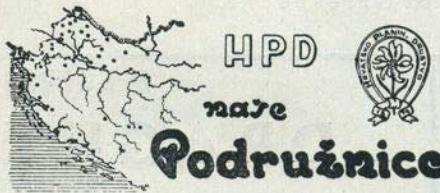

sladni šećer

Kneippova

SLADNA KAVA

jeva Hrvatskog Zagorja. Agilno Društvo hrvatskih Zagoraca sabralo je ovde, po prvi put na ZZ, prekrasne fotografije, knjižice, vodiče i drugi propagandistički materijal, kojim posjetioce upoznaje s onim, što je najljepše u našem pitomom Hrvatskom Zagorju. Odio je s mnogo ukusa uredio tajnik društva g. Franjo Strunjak, kojega je zapravo bila i zamisao, da se ovakav prikaz Hrvatskog Zagorja u slici smjesti na ZZ. Na stijenama su se nizale brojne snimke Krapinskih i Stubičkih toplica, Marije Bistrice, Mhanovićeva dola, Trakoščana, Velikog Tabora, pa Varaždina, Krapine, Klanjca, Zlatara i unutrašnjost znamenite župne crkve u Belcu.

Uredenje izletišta podno Dilj-gore. Desetak kilometara od Broda na podnožju Dilj-gore nalazi se vrlo lijepo izletište Pljuskara. U zadnjih nekoliko godina postalo je ovo izletište omiljelo kod Brođana jer je kraj vrlo romantičan, a osobito ga uljepšava jedan slap. Sada se je sa strane Brodske imovne općine i brodskog stijega Hrvatskih Junaka »Berislavić« povela akcija, da se ovo izletište uredi. U tu svrhu boravio je na Pljuskari šef Brodske imovne općine ing. Bikčević s još jednim činovnikom te funkcionerima Hrvatskog Junaka i napravili su plan, po kojem će se izletište uređiti. Predviđeno je u prvom redu, da se u zajednici s podružnicom Hrv. planinarskog društva »Dilj-gora« sagradi planinarska kuća (sklonište), zatim da se ispod slapa uredi bazen, regulira potok, preko kojega će se na više mjeseta sagraditi mostovi. Ujedno će se pred jednim od izvora iskrčiti livada i uređiti teren za pogodno vježbalište i mjesto za logorovanje. Kako se je za ovo uređenje Pljuskare zauzela Brodska imovna općina, može se očekivati, da će Pljuskara zaista biti uređena, čime bi postala još omiljelije izletište Brođana.

ŠIRITE

HRVATSKI PLANINAR

HOTEL I RESTAURACIJA **MAKS SKUŠIĆ**

LJUBLJANSKA 33
TELEFON 63-50

Sastajalište svih športaša. Preporuča novo meblirane čiste i jeftine sobe. Prvorazredna domaća kuhinja, u svako doba topla i hladna jela. Toči zagrebačko Grand i Jelačić pivo. Hrvatska i slovenska prvorazredna vina. Dnevno na ražnju janjci i odojci, čevapčići, ražnjići i ostali specijaliteti! Planinari kod spavanja 5% popusta uz predočenje planinarske legitimacije.

Sadržaj: Peroš: Reportaža s puta na Plitvička jezera (sa 2 slike). — Fleger dr. J.: Novo nalazište biljke »sibirea croatica« na Čvrsnici (sa 3 slike). — Stipčić Lj.: Među ribarima na Čiovu (sa 4 slike). — Čurčić V.: Špiljski medvjed (Ursus spelaeus Blumb.) (sa 1 slikom). — Pražić B.: Jedna noć na Kleku. — Providur V.: Impresije s Biokova. — Prilozi: Dvije slike s Plitvičkih jezera od Griesbacha.

SPECERAJ KOLONIALE

DRAGUTIN LISAC

ugao Kurelčeva 1.

ZAGREB

Vlaška 22

Telefon 24-482

POĐITE NA VELEBIT!

Krajačeva kuća HPD NA ZAVIŽANU

1580 m.

(udaljena 4 sata od Sv. Jurja, 2 sata od Oltara, 3 sata od Krasne)
Prekrasan pogled na more.

Opskrbnik Ivan Modrić

»Hrvatski Planinar« izlazi 12 puta na godinu i to u prvoj polovici mjeseca. Pretplata stoji godišnje: za društvene članove Din. 50.— (daci i naučnici plaćaju Din. 40.—), za nečlanove Din. 60.—; za inozemstvo Din. 70.—. Pojedini broj stoji Din. 5.—. Pretplatu, oglase i reklamacije prima HPD Središnjica u Zagrebu, Varšavska ulica 2a. — Odgovorni urednik: Ivan Rengjeo, gimn. ravnatelj, Križanićeva ulica 4a. — Rukopisi se šalju na urednika. — Izdavač: »Hrvatsko planinarsko društvo« u Zagrebu. — Tiskar »Tipografije« d. d., Zagreb, Preobraženska 6. — Za tiskaru odgovara Ivan Ivanković, Selska cesta 47.

VODEĆA
TRGOVINA
FOTOGRAFSKIM
PRIBOROM

FOTO CORSO

ZAGREB, ILLICA 25
TEL. 24629

ŠUME SU IZVOR NARODNOG BLAGOSTANJA

Planinari na svojim čestim izletima dolaze najčešće u priliku, da upoznaju, kako narod gospodari sa svojim šumama. Planinar treba zbog toga da iskoristi svaku zgodu, kako bi uputio neuki svijet u vrijednost okolne šume za njegov život i gospodarski napredak. Narочitu pažnju treba planinar da posveti čuvanju šume od požara, koji često može i sam izazvati.

Neka svaki svijesni planinar postane čuvarom šume u svome kraju !

**Planinari,
posjećujte naše planinarske domove !**

Odjeća i obuća

i sve planinarske potrebštine

uvijek najjeftinije!

R o b n a k u ĉ a

Z a g r e b , I l i c a 4 i 6

*Hirčeva kuća na Bijelim stijenama je otvorena.
Ključevi se nalaze kod Sime Kosanovića u Jasenknu.*

Članovi Hrvatskog planinarskog društva imadu
na Plitvičkim jezerima u ĐAČKOM DOMU
(vila Franić) popust na noćenju, te plaćaju u
zajedničkoj sobi Din 10.- po osobi, a u sobi
sa 2 kreveta Din 30.-, a u sobi sa 2 kreveta
i otomanom Din 40.- do 50.-

Krajačeva kuća u sjevernom Velebitu je otvorena.